

Zusammenfassung

Die Autorin bemühte sich in der Studie den Stand und die Entwicklung der Untertanenwirtschaft auf dem Herrschaftsgut von Rožnov—Krásno seit den 80er Jahren des 18. Jh. bis in die erste Hälfte des 19. Jh. zu zeigen. Auf Grund der Kataster verfolgt sie den Grundbesitz der Untertanen, das Ausmaß der Ackerboden, der Wiesen, Weiden und Wälder bei den einzelnen Kategorien der Untertanen: den Bauern, Gärtnern, Häuslern. Die Autorin richtete ihre Aufmerksamkeit auch auf die Vermietung des Dominikalsbodens auf dem Herrschaftsgut, zu der im Zusammenhang mit der 2. Kolonisationswelle der Wallachen ankam.

Der zweite Teil der Studie ist der Pflanzenproduktion, die die Grundlage der landwirtschaftlichen Produktion in den Untertanenwirtschaften bildete, gewidmet. Auf

Grund der Angaben des Katasters von Josef II führt die Autorin die Höhe der Getreideproduktion, auch die Heuernte von Wiesen und Feldern in den einzelnen Dörfern des Herrschaftsgutes an. Sie verfolgt auch die Veränderungen, zu denen es im Zusammenhang mit der Einführung der Wechselwirtschaft und mit der Verbreitung des Kartoffelbaus in der ersten Hälfte des 19. Jh. kam. Im dritten Teil der Studie befaßte sich die Autorin mit der Viehzucht und vor allem mit der Schafzucht in den Gebirgssalmhütten, die auf dem Herrschaftsgut sehr verbreitet war. Sie führte an, daß es zum größten Aufschwung der Almwirtschaft in den 80er Jahren des 18. Jh. ankam. In den späteren Jahren begann die Almwirtschaft infolge der Orientierung der Herrschaft an die Waldwirtschaft langsam zurückzugehen.

Bohumír I n d r a

**MALÍŘSKÉ DÍLNY A MALÍŘI VE MĚSTECH
SEVEROVÝCHODNÍ MORAVY A TĚŠÍNSKÉHO
SLEZSKA OD 16. STOLETÍ DO OSMDESÁTÝCH LET
17. STOLETÍ (I.)**

(Příspěvek k dílu Umělecké památky Moravy a Slezska)

O malířských dílnách a malířích, pracujících v 16. a 17. století v moravských a slezských městech, jejich malířském díle a pracích víme velmi málo.¹ Z malířských památek té doby se dochovaly a jsou známé jen nepatrné zlomky, archivní výzkum pramenného materiálu nebyl dosud proveden. Nástěnné malby nově budovaných nebo přestavěných renesančních zámků, malířská výzdoba průčelí městských radnic, měšťanských domů ap. byly při pozdějších stavebních úpravách a přestavbách většinou zničeny. Obrazová díla v kostelích církve podobenství (luterské), v obydlích bohatých měšťanů s biblickými a náboženskými náměty, malované epitafy a tabulové obrazy křídlových oltářů byly za třicetileté války zničeny požáry nebo silně poškozeny a nahrazeny po válce za rekatolizace země novými oltářními obrazy svatých katolického kultu. Tyto obrazy a epitafy malovali pro kostely venkovských měst a vesnic až do sedmdesátých a osmdesátých let 17. století opět domácí měšťanští malíři v přetrvávajícím starém stylu řemeslných malířských dílen. Při barokních úpravách, přestavbách a novostavbách farních kostelů v 18. století a jejich vybavování novými barokními oltáři a nábožensky působivějšími obrazy od školených barokních umělců velkých měst, resp. obrazy dovezenými z ciziny, darovanými kostelu šlechtickými patrony, byly zbylé staré obrazy domácích malířských dílen odstraněny a uloženy na kůru nebo na půdě kostela. Pokud pak nebyly zničeny častými požáry kostelů, byly vesměs poškozeny nedbalým uložením. Zachovalejší a hodnotnější obrazy byly koncem 19. a poč. 20. století vykoupěny od farářů překupníky starožitností a vyvezeny ze země, jen malá část poškozených obrazů se dostala v té době do nově zakládaných městských muzeí, kde byly uloženy do depozitáře bez řádné evidence a konzervace. Po osvobození r. 1945 přibýly k nim do skladu další starší i novější obrazy z konfiskátů, rovněž řádně neevidované, jejichž provenience je proto problematic-

1) Publikované práce o malířství renesančního období českých zemí se zabývají Moravou a českým Slezskem jen zcela okrajově s použitím starších německých pojednání, práce moravských městských malířů neznají. Monografické práce podávají rozbor a hodnocení obrazů cizích renesančních malířů, ulože-

ných dnes v moravských muzeích, zámeckých sbírkách a galeriích, importovaných k nám z valné části sběratelskou činností šlechty a koupí obrazů v 18. až 20. století, které nemají s vývojem a historií domácího městského malířství na Moravě a ve Slezsku nic společného.

ká. Při nové organizaci okresních muzeí r. 1960 s placeným personálem byla stará městská muzea personálně neobsazená a ochotnický spravovaná, přeměněna se svými depozitáři na odloučená pracoviště okresního muzea. Fyzickému stavu obrazových sbírek, uložených v opuštěných skladech býv. městských muzeí, jejich konzervaci a evidenci to neprospělo, i když někde byly hodnotnější a zachovalejší obrazy přemístěny do depozitáře okresního muzea, konzervovány a příp. vystaveny. Uváděné evidenční údaje o obrazovém fondu muzeí jsou proto nespolehlivé, příp. sporné. Podnes není pořízen a pro pracovní studijní účely rozmnožen ani *základní celokrajový resp. celozemský inventární soupis a popis obrazů 16. a 17. stol.* (totéž platí o obrazech barokního období) uložených v jednotlivých okresních muzeích a jimi spravovaných odloučených pracovištích a depozitářích, ve sbírkách a depozitářích obrazových galerií aj. z oblasti Moravy a Slezska, který by umožnil přehled o dochovaných obrazech 16.—19. století pro jejich spolehlivou identifikaci, zjištění a ověření jejich provenience, pořizovatele, autora, data vzniku apod. na základě archivního výzkumu. Za současného stavu zůstávají obrazové fondy rozptýlené v mnoha desítkách nepřístupných depozitářů neověřitelné a nepoužitelné pro porovnání a uměleckohistorický průzkum vůbec.

Na Moravě a ve Slezsku nebyl dosud, bohužel, proveden ani *soustavný archivní průzkum písemných materiálů* jednotlivých měst, panství, klášterů, far o malířských dílnách a malířích, pracujících v 16. a 17. století v našich městech a jejich pracích, který je nezbytným předpokladem pro celkové hodnocení úrovně domácího malířství této doby, pro lokalizaci příp. autorské určení dochovaných památek signovaných i nesignovaných, zjištění nedochovaných prací, doby trvání, rozsahu a kvality prací jednotlivých dílen, jejich styků, vlivů ap.

Oblast východní poloviny severní Moravy a těšínského knížectví, již se tu budu zabývat, sahá od Přerova po Těšín a od úvalu Moravské brány a Pobečví po hranice Slovenska. Nejde o samostatnou vývojovou oblast, pouze o pracovní vymezení pro značný rozsah pramenného materiálu. Západní polovinou severní Moravy a Slezska se budu zabývat v samostatné práci.²

Severovýchodní Morava a těšínské Slezsko měly přesto některé společné vývojové znaky, jimiž se v 16. a počátkem 17. století lišily od západní poloviny severní Moravy a Slezska, obývaných v té době z velké části německým obyvatelstvem ve městech i na venkově. Naproti tomu celá severovýchodní Morava a těšínské Slezsko měly v 16. století až do počátku 17. století obyvatelstvo skoro výlučně české resp. českého jazykového okruhu s výjimkou měst Nového Jičína, Fulneka a Fryštátu s větším či menším podílem německého měšťanstva. Převážná část střední a severovýchodní Moravy od Tovačova po Rožnov—Vsetín—Valašské Meziříčí byla od konce 15. až do druhé poloviny 16. století v dědičné držbě mocného českého šlechtického rodu pánů z Pernštejna, Viléma a Jana. Ten byl také nejen dočasným držitelem frýdeckého panství, ale v le-

tech 1528 až 1543 skutečným vládcem těšínského knížectví za nezletilého pohrobka knížete Václava těšínského, snoubence jeho dcery Marie z Pernštejna, jako „mocný otcovský poručník, správce, držitel a nápadník téhož knížectví“, jak je titulován v českých listinách, které za své správy knížectví vydával městům a poddaným těšínského knížectví. Pernštejnové budovali plánovitě a opevnili od konce 15. a na počátku 16. století svá města jako výrobní a tržní centra svých panství, zajišťující životy a majetek měšťanů a položili základy rozvoje městských řemeslnických cechů celé této oblasti, zejména výroby sukna a dálkového obchodu se sukem a vínem pod obruči přes Těšín do Krakova a horního Slezska.

Až do dvacátých let 16. století se při výstavbě pernějšnských měst střední a severovýchodní Moravy uplatňoval výlučně pozdně gotický stavební styl (např. dochovaná radniční síň v Hranicích, pozdně goticky zaklenutá cihlovým žebrovím s centrálním kamenným opěrným pilířem, označeným rokem 1528, dochovaná pozdně goticky zaklenutá býv. židovská synagoga a škola v Lipníku n. B. z počátku 16. století, přistavěná na nově zbudovanou městskou hradební zeď aj.). Renesance v městském stavitelství se tu prosazovala až ve třicátých letech 16. stol. (kamenný renesanční portál radnice v Hranicích, datovaný rokem 1544), aby pak v druhé polovině 16. století až do třicetileté války v městském stavitelství zcela převládla. V té době se ve všech městech celé oblasti usadily desítky vlašských zedníků—stavitelů a kameníků, budujících nejen nové šlechtické renesanční zámky s arkádovými nádvořími, představující staré těsné venkovské tvrze, městské radnice, brány a kostelní věže i celé bloky rybníkových domů právovárečných měšťanů, zbohatlých řemeslem a obchodem.³

V církevním stavitelství se však při stavbách nových kostelů církve podoba (luterské), katolických kostelů i bratrských sborů po celé 16. století až do stavovského povstání tradičně zachovával starý pozdně gotický styl vysokých zaklenutých chrámových lodí s podpěrnými pilíři, vysokými úzkými gotickými okny, opatřeními ozdobnou kamenickou kružbou aj. Např. i při novostavbě skvostného velkého bratrského sboru na lipnickém předměstí, budovaného v letech 1590—1591 nákladem vrchnosti Kateřiny z Ludanic, manželky Petra Voka z Rožmberka, byla chrámová loď, goticky zaklenutá, opatřena 8 vysokými úzkými gotickými okny s ozdobnou kamenickou kružkou, s opěrnými pilíři aj., pouze obě patrové věže (jižní věž nedostavěna) byly postaveny renesančně, ačkoliv celou stavbu bratrského sboru provedl rožmberský vlašský stavitel podle direktiv vrchnosti. A ještě r. 1610 byl nový německý luterský kostel na předměstí v Lipníku n. B. vedle zámku, postavený nákladem Jiřího Bruntálského z Vrby, lipnické vrchnosti, vystavěn v tradičním pozdněgotickém stylu s úzkými vysokými gotickými okny s ozdobnou kamenickou kružbou, na jejímž jednom dochovaném zbytku kamenické kružby vrcholu okna byl při odkrytí zazděného okna v třicátých letech 20. století objeven vytesaný rok stavby kostela 1610.

Této pozdněgotické tradici kostelních staveb odpovídalo i tradiční vnitřní vybavení nově postavených nebo po požáru

2) Celkový přehled malířů 16. a 17. století, pracujících v Olomouci, resp. pocházejících z Olomouce, usedlých jinde pořízený průzkumem všech dochovaných městských knih olomouckých, s uvedením zjištěných jejich prací, sestavený formou biografického slovníku viz.

B. Indra, Malíři, řezbáři a sochaři v Olomouci 1500—1650, Umění (Praha) 1983, s. 73—80. Dílčí práce o městských malířských dílnách a malířích tohoto období, pracujících v Opavě a Krnově jsem otiskl v ČSM-B 1980, s. 61—80 a 1981 s. 247—266.

3) Podrobněji k tomu viz B. Indra, K renesančnímu stavitelství na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. Pramenné zprávy o vlaš-

ských a domácích stavitelích a kamenířích do 30leté války. ČSM-B 1966, s. 128—148.

opětne zařizovaných kostelů dřevěnými pozdněgotickými křídlovými oltáři (archou) s reliefně řezanými a malovanými tabulovými obrazy, jež byly pořízovány resp. obnoveny až do počátku 17. století (např. nový hlavní křídlový oltář českého luterského farního kostela v Lipníku n. B., nově pořízený a postavený po požáru kostela v r. 1614 aj.).

Hospodářský rozkvět měst severovýchodní Moravy a těšínského Slezska v druhé polovině 16. století a celková proměna života a nároků bohatnoucích měšťanů a venkovské šlechty, usazující se v té době hojně v pohodlných renesančně přestavěných městských domech, vybavených bohatým inventářem, přivedl i do menších měst kromě vlašských zedníků—stavitelů a kameníků, šířitelů renesančního stavebního stylu, i jiné umělecké řemeslníky, domácí i cizí, zlatníky, pasíře, puškaře, cínaře, skláře, stolaře—řezbáře i malíře, kteří nacházeli dostatek práce ve městě i v širokém okolí na zámcích venkovské šlechty, v kostelích ap. Malíři se uplatnili při freskové výmalbě zámekových sálů, při polychromii a zlacení dřevěných vyřezávaných kostelních oltářů a kazatelen, táflováných stropů, sgrafitové výzdobě fasád městských radnic, bran a měšťanských domů, při malbě obrazů evangelistů, biblických výjevů, malbě epitafů ap. Řemeslné malířské dílny ve městech vykonávaly však v 16. a 17. století také běžné malířské a natěračské práce s barvami, jak bylo v té době obvyklé. Tabulové oltářní obrazy a početné kostelní epitafy, zobrazující Ukřižovaného s postavami pod křížem, vykazují koncem 16. a počátkem 17. století výrazné renesanční prvky. Epitafní obrazy malované podle předložených grafických aj. vzorů, byly na žádost objednavatele doplňovány přimalováním postavy s podobiznou zemřelého, příp. jeho rodiny, rodového znaku, zbožného pamětního nápisu pořizovatele obrazu. Malíři obrazu ani objednavateli nešlo o původnost námětu, ale o dobré provedení schválené předlohy s menšími obměnami, o kvalitní malířské dílo. Měšťanští malíři i putující domácí malíři malovali kostelní a epitafní obrazy za třicetileté války a po ní pro katolické kostely až do sedmdesátých a osmdesátých let 17. století dále v přetrvávajícím pozdněrenesančním pojetí. Dochovaný epitaf obraz rytířské rodiny Šmerhovských z Lidkovic z farního kostela v Hranicích, malovaný r. 1658 náhradou za epitaf rodiny, shořelý za požáru kostela v r. 1645, zobrazuje Matku Boží s anděly a mrtvým Kristem na klíně, dole v rozích obrazu klečící postavy rytíře Šmerhovského a jeho manželky, s rodovými znaky, s páskami modliteb, vycházejících z úst klečících postav. Teprve v posledních desetiletích 17. stol. proniká postupně barokní nazírání do malby závěsných kostelních obrazů městských malířských dílen severovýchodní Moravy.

Nejvýznamnější obchodní a kulturní centra severovýchodní Moravy a Těšínska v druhé polovině 16. století do třicetileté války byla (vedle Olomouce) města Lipník n. Bečvou, Nový Jičín a Těšín, v nichž pracovaly domácí malířské dílny až od druhé poloviny 17. století. Od konce 16. století do třicetileté války nabylo na významu také město Valašské Meziříčí, patřící Žerotínům, jako výrobní a obchodní centrum kvalitního zeleného sukna, vyváženého do Uher, na Slovensko do Žiliny a dále až do spišských měst Levoče a Prešova spolu se sukny novojičínskými aj. Samostatná malířská dílna je tu však doložena až od druhého desetiletí 17. století. Malířské práce v 16. a počátkem 17. století prováděl ve městě měšťanský malíř z Holešova, patřícího rovněž Žerotínům. Ob-

dobně byly malířské práce kostelní v městech hukvaldského biskupského panství a v biskupské Kelči zadávány v 16. století malířům olomouckým a kroměřížským. Místní měšťanské malířské dílny v Moravské Ostravě a Příboře máme doloženy až od druhé třetiny 17. století.

V 16. a počátkem 17. století pracovaly tak na severovýchodní Moravě a v těšínském knížectví kromě malířských dílen v Lipníku n. B., Novém Jičíně a Těšíně kratší nebo delší dobu malířské dílny též v Přerově, Hranicích, Drahotuších, ve Fulneku, Valašském Meziříčí, ve Frýdku, Fryštátě, Slezské Ostravě a Skočově, z nichž se některé udržely až do třicetileté války.

K výjimečným malířským pracem byli biskupem a šlechtou zvaní dovední měšťanští malíři—specialisté odjinud, např. v devadesátých letech 16. století na fulnecký zámek šumperský měšťanský malíř Theodor Neumann k freskové výmalbě velkého hradního sálu portréty římských císařů od Cesara do Maxmiliána II. Neumann pracoval později také na zámku v Hradci nad Moravicí. Ale také malíři z měst severovýchodní Moravy a z Těšínska, známí svou dovedností, byli povoláváni do vzdálených měst a zámků, např. lipnický městský malíř Václav Svoboda s druhým malířem r. 1617 na zámek do Bytče na Slovensko k přípravám pohřbu palatina Thurza, kteří tu pracovali již dříve. Jiní odešli, usadili se a pracovali jinde, např. Šimon Podolský v Praze, moravsko-ostravský Jan Jiří Černoch v Kroměříži, proslulý jako kopista renesančních obrazů v Itálii pro biskupskou obrazovou galerii v Kroměříži, Václav Koch z Nového Jičína v Praze. Jiní odešli za třicetileté války do emigrace na Slovensko do Uher, do slezské Vratislavi aj.

Prokazatelné učební a příbuzenské vztahy a vlivy existovaly od poloviny 16. a v 17. století mezi malířskými dílnami v Novém Jičíně, Fulneku, Mor. Ostravě, Frýdku, Kroměříži aj. Jako tovaryši pracovali mnozí malíři severomoravských měst v malířských dílnách v Olomouci, která udržovala v 16. století stále obchodní a kulturní styky s Augšpurkem, Norimberkem a Vratislaví. Olomoučtí řezbáři a sochaři byli po celé 16. a první polovině 17. století téměř výlučnými zhotovovateli dřevěných křídlových oltářů, soch, kazatelnic ap. pro městské kostely katolické i luterské na celé střední a severní Moravě. Do slezských měst na Těšínsku, do Opavy, Krnova a německých měst severozápadní Moravy a Slezska zasahovaly opět silné vlivy vratislavských dílen malířských, řezbářských i jiných uměleckých řemesel, v nichž se mnozí učili a pracovali, než se pak vrátili a otevřeli si vlastní dílnu. Kromě jednotlivých moravských a slezských putujících malířů, pracujících kratší nebo delší dobu ve službách předních šlechtických rodů východomoravské oblasti (Vrbnů, Sedlnických aj.), o nichž se zmíním v druhé části práce o malířských dílnách severozápadní Moravy a Slezska, pracovali na severovýchodní Moravě počátkem 17. století malíři také ve skelných hutích hukvaldského biskupského panství, o nichž pojednávám v závěru článku.

Zprávy a doklady o malířských dílnách v městech severovýchodní Moravy a na Těšínsku, o jednotlivých malířích, jejich pracích ap., jež dále otiskuji, zjištěné hlavně archivním výzkumem, doplňují konkrétními údaji nejen mlhavý obraz domácího městského malířství Moravy a Slezska v období od gotiky do baroka, ale zaplňují i bílá místa v monografiích

jednotlivých měst o umění, uměleckých řemeslech a kulturním životě moravských a slezských měst vůbec.

Zpracování celkového obrazu malířských dílen na Moravě a ve Slezsku v 16. a 17. století pro zhodnocení jejich kulturního a uměleckého přínosu vyžaduje nezbytně provedení systematického výzkumu archivního materiálu také v městech jihomoravské poloviny země,⁴ aby byly upřesněny výsledky umě-

4) Při archivním výzkumu zjištěné zprávy o malířích v městech jihovýchodní Moravy v 16. a 17. století uvádím pro evidenci a využití: v KROMĚŘÍŽI, residenčním městě olomouckých biskupů, pracovali v 16. a 17. století pro biskupa často malíři z Olomouce. Počátkem osmdesátých let 16. století se usadil v Kroměříži malíř Linhart Fyrst, který si koupil ve městě dům, z něhož později zběhl a chtěl se usadit na panství zemského hejtmána moravského Hyuka Bruntálského z Vrba. Ten požádal r. 1595 biskupa Stanislava Pavlovského, aby mu malíře Linhart propustil. Biskup však žádal, aby se Linhart napřed dostavil do Kroměříže a vymanol rukojmí, jež postavil při kupu domu, kteří se za něho zaručili, a zběhnutím z domu a města přivedl je do velkých nesnází, pak ho propustil na grunty páně hejtmána. Ale malíř se ještě do srpna toho roku do Kroměříže nedostavil, jak sděleno biskupovi. Další zpráva nemáme, protože Hynek Bruntálský z Vrba zemřel již počátkem roku 1596. [Kopíř korespondence biskupa Stanislava Pavlovského, svazek 32, fol. 131–132]. Později v letech 1612–1621 byl v Kroměříži usedlý měšťanský malíř Pavel, který tu měl dům, v letech 1632–1642 Lukáš malíř, který toho roku zemřel, o nichž se zmiňuje též F. V. Peřinka v dějinách města Kroměříže I s. 329 a III s. 184. Po třicetileté válce byl tu usedlý z domácích malířů zejména Jan Jiří Černoch, rodem z Mor. Ostravy, který pracoval též několik let v biskupských službách jako kopista obrazů v cizině pro biskupskou obrazovou galerii [viz Mor. Ostrava].

Ve městě HOLEŠOVĚ byl v druhé polovině 16. století usedlý jako měšťanský malíř Andráš doložený v letech 1576–1587 při práci v městě Valaš. Meziříčí a Krásné. Počátkem sedmdesátých let 17. stol. pracoval v Holešově fulnecký měšťanský malíř Kristián Šturm, který tu r. 1672 při práci zemřel [viz Val. Meziříčí, Fulnek].

V městě VIZOVICÍCH měl v padesátých letech 17. stol. malířskou dílnu měšťanský malíř Jan Jevický, který zůstal dlužen olomouckému kupci a radnímu Hansu Heinrichu Escherovi za odebrané zboží 30 kr, a je proto uveden mezi jeho dlužníky v pozůstalostním spise Escherově, sepsaném 13. srpna 1654 v Olomouci. [Inventář pozůstalosti olomouc-

kých měšťanů 1635–1661, fol. 239, Archiv města Olomouce, sign. 125].

V UHERSKÉM BRODĚ měl v sedmdesátých letech 17. stol. malířskou dílnu malíř Florián Kašuba, který byl 1678 předvolán olomouckou konzistencí k jednání s brumovským farářem [Archiv olomoucké konzistence v Kroměříži].

V král. městě UHERSKÉM HRADŠTI jsou v první polovině 17. stol. doložení měšťanskými knihami dva měšťanští malíři. V letech 1603–1617 malíř Martin Koswik, který se r. 1603 oženil s Magdalenou Cukrovou, měšťanskou dcerou, ta mu však zemřela již r. 1606 a zanechala mu sirotka Martina. Koswik vybral v letech 1603–1609 z podílu manželky na domě po jejích rodičích celkem 375 zl. v ročních domovních splátkách. R. 1607 se znovu oženil s Kateřinou. R. 1609 prodal svůj dům za 300 zl. a koupil si r. 1610 velkoměšťanský právovárečný dům na rohu náměstí za 600 zl. mor. R. 1614 dlužilo mu město 68 zl. za slad a 20 zl. „od malování klemutí v klášteře“. V r. 1619 byl již nebožtíkem. Dům po něm byl prodán kotláři Jiříku Vachalickému za 600 zl. Peníze, splacené Koswíkem na domě v částce 330 zl., byly pak vypláceny v ročních domovních splátkách na dva díly, vdově maceše Kateřině a sirotku Martinovi Koswíkovi. Ještě r. 1630 bylo zapláceno z pozůstalosti malíře Koswika 17 a 1/2 zl. apatekáři Noskovi do Olomouce, které mu zůstal dlužen za odebrané léky [Inventář pozůstalosti olom. měšťanů 1623–1630, fol. 64]. Vdovu po kotláři Jiříku Vachalickém si vzal r. 1650 za ženu malíř Tomáš Gloger a vyženil s ní velkoměšťanský dům po Vachalickém na náměstí, který patřil dříve malíři Koswíkovi. Gloger pracoval jako malíř v Uherském Hradišti již před r. 1650. Svůj dům prodal pak svému švagrovi, syndikovi Jiřímu Rudolfovi Přezenskému. Bydlel pak v menším domě v Radniční ulici, na němž se r. 1678 uvádí jeho žena již jako „vdova malířka“. [Purkrechtní kniha velkoměšťanských domů Uher. Hradiště tom I. fol. 6–7, 527 B. Fišer ve své Topografii Uher. Hradiště I. s. 218–220 píše malíře Koswika mylně Kostrik].

Ve STRÁŽNICI měl v osmdesátých letech 16. stol. měšťanskou malířskou dílnu Linhart malíř. V r. 1588 byl v úterý po

lecko historického výzkumu dochovaných malířských památek, uložených na Moravě i jinde, a umožněno celkové věrohodné vyličení vývoje a zhodnocení moravského měšťanského malířství 16. a 17. století.

LIPNÍK NAD BEČVOU

Městské knihy purkrechtní města Lipníka nad Bečvou, dochované téměř v souvislé řadě již od počátku 16. století, knihy sirotčí, účetní rejstříky předbělohorského období aj. poskytují bohatý materiál o hospodářském a kulturním životě města v 16. a 17. století, sociálním složení obyvatelstva, řemeslech a obchodu, uměleckých řemeslnících, pracujících ve městě aj.

Již za Viléma z Pernštejna, který povolil členům Jednoty bratrské vypuzeným resp. odešlým z českých měst usadit se na lipnickém předměstí, přišel s nimi a postavil si tu chalupu v Souhradní ulici JIRÍK malíř. V této ulici pod měšťanskými hradbami měli své domy vesměs Bratři, byl tu sbor a dům bratrský a měl to dům i Toma, lékař bratrský. Jiřík malíř je tu na chalupě doložen již r. 1530 a držel ji až do své smrti. Jeho vdova Anna malířka a syn Vít malíř prodali r. 1544 chalupu za 90 hřiven pasíři Jiříku Beranovi. Vdova měla tu k vybírání 68 hřiven, které jí byly vypláceny z ročních domovních splátek, a v letech 1553 až 1564 byly jí posílány do Uherského Brodu. Zbýlých 12 hřiven připadlo po její smrti synům Janovi malíři, ševci Vítovi malíři a jejich sestře Kateřině, provdané od r. 1536 za ševce Jana Batu v Lipniku.⁵ Žádné práce malíře Jiříka neznáme, nepochybně však pracoval ještě ve stylu pozdněgotických maleb.

Další zprávy o malíři v Lipniku máme až z konce šedesátých let 16. století. Po vydání mandátu o vypovězení Bratří z Čech vystěhovali se mnozí Bratři na Moravu, mezi nimi z Turnova do Lipníka pod ochranu pánů z Ludanic Matěj Červenka s rodinou. Koupil r. 1555 šenkovní dům na náměstí a zemřel tu r. 1567. Jeho syn JAN ČERVENKA, narozený v Turnově, byl už r. 1569 jako malíř v Lipniku ženatý s Dorotou, odstěhoval se však před r. 1574 do sousedního města Hranic, kde pak žil a pracoval jako malíř až do své smrti koncem osmdesátých let 16. stol.⁶

Renesanční záliba zdobení domovních průčelí měšťanských domů na náměstích v druhé pol. 16. století se uplatnila i v Lipniku. Prováděl ji malíř Červenka, později, když ve městě nebylo malíře, byly práce svěřovány hlavně olomouckým malířům. Také kostelní a městské práce řezbářské byly zadávány sochařům a řezbářům v Olomouci.⁷

sv. Bartoloměji v Lipniku n. B. přítomen jako svědek a ručitel při sepsání svatební smlouvy Václava, syna Jana Sokola, měšťana ve Strážnici, s Annou, dcerou předního lipnického měšťana Daniela Havránka. Václav Sokol byl pak v letech 1593 až 1622 radním písařem města Lipníka. Zřejmě se vyučil písařskému a malířskému umění u malíře Linhartu ve Strážnici. [Registra smluv svatebních města Lipníka n. B., zal. 1583, archiv města Lipníka n. B. sign. 4].

Také na uherské straně Moravy ve městě SKALICI na Slovensku, přeplněném za třicetileté války a po ní luterskými a bratrskými emigranty z Moravy a Čech z řad měšťanů, kněží i šlecht, z nichž se tu mnozí trvale usadili po ztrátě naděje na návrat, koupil si r. 1657 měšťanský dům také malíř Jiřík Nykolin, patrně rovněž emigrant. [Protokol kupů a prodeje měšťanských domů 1614–1645 (1670), archiv města Skalice, sign. 23].

5) Nedatovaný urbář panství Helfenštejnského (z r. 1538) sign. II/163–1, SOA Třeboň. Registra purkrechtní města Lipníka z r. 1535, sign. 15, fol. F 18, G 12, J 7, 13, registra si-

rotčí sign. 9, fol. 70, registra smluv svatebních od r. 1535, sign. 6, Archiv města Lipníka n. B.

6) Reg. purkrechtní sign. 15 fol. O 19, sign. 27 fol. P 15, reg. sirotčí z r. 1567 sign. 83 fol. 48. Jos. Šimák, Příběhy města Turnova nad Jizerou, díl I s. 77–83 uvádí, že Matěj Červenka s ženou byli zapsáni do seznamu Bratří, zasláného královské komoře. Prodal s jinými svůj dům a vystěhoval se z Turnova.

7) Město Lipník uzavřelo r. 1560 v pondělí před sv. Stanislavem smlouvu „s mistrem řezáčem, který obrazy dřevěné vyrábívá v Olomouci“. Měl vyřezati „muže ve vsi zbroji na pranyř města, stříbrem všechno a něco zlatem položit, meč, buzykán (palcát) i cokoliv k tomu náleží“ za 8 zlatých. Závdankem dány mu 3 zlaté. Dílo bylo už v říjnu hotové a podle rejstříku měšťanských počtů „kyrysar postaven na pranyř“ na náměstí. Rejstřík příjmů a vydání města Lipníka za r. 1560, sign. 192. Tento kyrysar byl později opatřen kopím a umístěn v zasedací síni radnice, nyní je vystaven v historické expozici na hradě Helfenštejně.

Podle zápisu rejstříku městských počtů z r. 1595 byl městem projednán malíř z Olomouce, aby namaloval erby panský a městský na domě Hrbáčkově na náměstí, který stavěli vlašští zedníci Hans a Kryštof. Za práci dano malíři 4 a půl kopy grošů.⁸ O dalším domácím malíři, usedlém a pracujícím v Lipníku, se dovídáme z městských knih až koncem devadesátých let 16. stol.,⁹ kdy helfštejnské panství s městem Lipníkem přešlo koupí do držby luterského rodu Bruntálských z Vrby. Ve městě se usazovalo mnoho německých řemeslníků ze severomoravských a slezských panství tohoto rodu, sňatky v českém prostředí se však rychle počestvovali. V r. 1598 se oženil v Lipníku malíř VÁCLAV REYMAN, syn souseda města Lipníka Pavla zámečnicka, s Ludmilou, dcerou měšťana Jana Bílka, a téhož roku v pondělí před sv. Ondřejem koupil šenkovní měšťanský dům Červenkovský na náměstí od Martina Zikmundka za 400 zlatých. S domem převzal příslušenství šenkovního domu, žejdlík, poloumází cínové, bečky na půl piva bílého, jeden stůl, jeden štok, 6 lavic a buben. Zavdal hned 60 zlatých, ročně měl dům splácet po 10 zlatých. Podle register platil domovní splátky každoročně, naposled r. 1604. V r. 1607 platila roční domovní splátku již jeho vdova Lída malířka, která se r. 1610 znovu provdala za Hanzla malíře.

Podle účetních rejstříků města zaplatilo město r. 1600 v pondělí po Navštívení P. Marie Václavu Reymanovi, malíři od dělání a malování erbů a jiného rejsování nad vraty nového hřbitova vnitř i zevnitř 3 a půl kopy 15 grošů. Novou zeď kolem nového městského hřbitova na předměstí postavil toho roku zednický mistr Pavel Vlach, dano za to 5 kop grošů. Téhož roku v pátek po sv. Lucii dano malíři na zlato na malování praporce půl kopy a od vymalování erbů na praporci dano mu 2 a půl kopy grošů.¹⁰

Vdovu malíře Reymana Ludmilu si vzal r. 1610 za ženu mladý lipnický malíř Hanzl. Ve svatebních smlouvách, uzavřených v úterý den památky Mistra Jana Husa, slíbil ženich živit ji uměním svým malířským a obchodem, ona jej přijala do svého domu a obydli, vymínila si pouze zahradu se stodolou v ní, louku a roli. Svědčil jí Mikuláš Čaputa, bratr její.

Malíř Hanzl se plným jménem jmenoval HANS KEYLLER, byl rodem z Lipníka a vyučil se malířskému umění u malíře Václava Reymana. Lipnická vrchnost Jiří Bruntálský z Vrby daroval ho jako sirotka panu Jiřímu Kryštofu Teyfloví z Gundersdorfu, pánu na Tavíkovcích. Dovídáme se o tom z vlastnoručního českého prosebného dopisu Keyllarova, který poslal 28. března 1606 z Přerova purkmistrovi a radě města Lipníka, aby měli nad ním ochrannou ruku jako sirotka svého. Je ve službě jako táfideker u pana Teyfla na zámku v Tavíkovcích, který ho nechce propustit, když mu rok služby vychází, a vyčítá mu, že je jeho poddaný, byl mu darován panem Jiřím z Vrby, má na to výhostný list. Proto nemůže být od něho propuštěn, „a to, co umím v mém

umění malířském, všechno zapomínám“. Prosí o přímluvu a radu, jak by mohl být od svého pána odpraven a po svém umění malířském provandrovati, „aby Jeho Milost pán náš i Vaše opatrnosti mohli na potomní časy při obci zase malíře míti, protože se nechci z poddanosti JM pána našeho i Vaší opatrnosti spustiti“. Po dosažení propuštění ze služby u pana Teyfla a malířském vandru se vrátil do Lipníka a oženil se r. 1610 s vdovou svého bývalého mistra, malíře Václava Reymana. Jako malíř v Lipníku je doložen ještě r. 1618. Měšťanský dům Reymanovský vyplácela Keyllarova žena ještě r. 1620, zemřela v Lipníku 4. ledna 1630. Podle rejstříků městských počtů pozlatil Hans malíř r. 1612 makovici farního kostela a kříž nad ní, v r. 1614 zapláceno mu od rejsování a malování na štítě radnice. V r. 1617 pracoval na zámku v Bytči na Slovensku spolu s lipnickým malířem Václavem Svobodou na malbě Thurzovských erbů pro přípravu slavného pohřbu palatina Jiřího Thurzy a podepsal spolu se Svobodou písemnou smlouvu na provedení těchto prací s Thurzovou vdovou Alžbětou Czoborovou, která je povolala do Bytče. O jeho pozdějších životních osudech po r. 1618 nic nevíme.¹¹

Patrně ještě před r. 1610 po smrti malíře Václava Reymana se v Lipníku usadil malíř VÁCLAV SVOBODA, doložený ve městě od r. 1613 až do r. 1621, kdy odešel a usadil se na Slovensku. Jeho „odběžný“ dům byl r. 1622 prodán městem za 130 zl. Židu Aronovi, ten však musel jej později vrátit městu, které jej prodalo r. 1633 Balcarovi Zahradníkovi.¹²

Svoboda byl nepochybně dovedný a zkušený malíř, což dokazují dochované zprávy o pracích mu svěřených. Po zhoubném požáru města Lipníka, který vyšel 14. dubna 1613 ze zámku a zničil přes 200 domů na předměstí a ve městě, včetně městské radnice, farního kostela, školy a městského špitálu, uzavřelo město počátkem srpna tohoto roku v pátek po Proměnění Krista smlouvu s malířem Svobodou za přítomnosti lipnického luterského děkana Matěje Florantia a hranického luterského faráře Jana Hoffmana. Měl novou kazatelnicí, udělanou do městského kostela „což k ní přináležel pěkně ozdobně, dobře a stále dle umění svého malířského barvami malovati, zlatem a stříbrem obkládati“, zlato a stříbro i barvy a všeliké potřeby k tomu si měl opatřiti svým nákladem. Za to dílo měl dostati v penězích 65 zlatých, k tomu měl být zaopatřen stravou v domě pana purkmistra do vykonání toho díla. Na dochované řezané ceduli města jsou připsány zaplacené částky peněz a za dobré dílo přidáno mu nad smlouvu ještě 5 zlatých 6 grošů. Kromě toho zapláceno mu za pozlacení nové makovice na radnici a na faře, něco zlatem daným městem, něco jeho zlatem, 6 zlatých. Hned příštího roku 1614 v neděli Exaudi uzavřel s ním Jiřík Bruntálský z Vrby, pán města Lipníka, na místě obce smlouvu, aby archu na velký oltář do městského kostela, „jak ji v svém způsobu s figurami, řezbami bildschnitzer podle své řezané cedule udělal a postavil, všechnu zlatem a stříbrem dobrým, vše podle ukázání obkládal, pěknými barvami jak sluší dle umění dobrých malířů pěkně, ozdobně a dobře podle nejvyšší své možnosti a umění na schválení umělých (!) mistrů malířských a jiných rozumných lidí maloval“. Zlato, stříbro a všeliké barvy a potřeby k tomu dílu si měl sám jednat a dávat. Za to malířské dílo měl dostati na penězích 400 zlatých, půl měřice žita, jeden a půl měřice ječmene, měřici hrachu, tištinky 2 neb sýry. Podle poznamenání na řezané ceduli města dano mu hned na dílo 25 zlatých, potom vždy poznamenáno datum a vydaná částka peněz. Tak např. v pátek den sv. Antonína vydáno mu 80 zlatých, „když jel do Vratislavi pro některé potřeby malířské“, a jeho ženě 1 zl., když se vybral na cestu. V roce 1615 den sv. Petra a Pavla po náležitém dodělání ozdobné archy malířským uměním, vykonán s ním účet. Podle vlastní jeho řezané cedule bylo mu zapláceno 200 zlatých, podle jiné cedule přijal od purkmistra Martina Zikmundka 138 zl., zůstalo dát mu 61 zlatých. Za práci, kterou vykonal navíc jak při tom oltáři neb arše, tak i „na pulpitu na pavlači, kde páni literáti sedávají“, mělo mu být dano 23 zlatých.¹³ Celková oprava kostela byla v r. 1615 dokončena. Nový křídlový dřevěný hlavní oltář farního kostela v Lipníku n. B. zhotovený řezbářem v pozdně gotickém stylu s reliéfně

⁸) Rejstřík počtů města Lipníka za r. 1596, sign. 194.

⁹) Nutno zde připomenout, že se v Lipníku narodil a ranné dětství zde prožil později známý dvorský malíř Rožmberků na Bechyni Tomáš Třebochovský, syn panského úředníka (správce) helfštejnského panství za Petra Voka z Rožmberka, Šebestiána Třebochovského a jeho ženy Anny, dcery lipnického měšťana Jiříka Kunčického, s nímž se oženil r. 1586. Helfštejnské panství spravoval za Petra Voka s přerušením až do své smrti r. 1593. Zanechal měšťanský dům v Lipníku, předměstský dvůr a polnosti. Byl v té době už podruhé ženat s Lidmilou, která koupila pozůstalý dům a znovu se provdala, také dvůr a polnosti byly prodány. Třebochovský měl z prvního manželství dva sirotky, Tomáše a Zikmunda, kteří byli po smrti matky vychováni v Olomouci, kde byl Třebochovský dříve nějaký čas úředníkem olomoucké kapituly. Po smrti otce byli oba sirotci r. 1593 na příkaz Petra Voka vzati a odvezeni na Bechyni, a poručníkem ustanov-

ven jim hejtman na Bechyni. Vok dal sirotka Tomáše už r. 1594 do učení malířství k dvornímu rožmberskému malíři Bartoloměji Beránkovi, u něhož se učil malířství do r. 1599. Roční splátkové peníze z městského domu a prodaných nemovitostí v Lipníku po zemřelém otci byly sirotkům ukládány do sirotčích peněz na radnici v Lipníku, a vydávány pak a posílány postupně na Bechyni na výživu a vychování sirotků. V r. 1605 prodal Tomáš Třebochovský osobně v Lipníku zbytek svého dědičského podílu po otci městské radě za hotově přijatou částku peněz, r. 1607 prodal podobně svůj díl také jeho bratr Zikmund. Tomáš Třebochovský byl dvorským malířem na Bechyni u Petra Voka do jeho smrti r. 1612 a žil tam i později až do r. 1639, kdy zemřel. Viz k tomu B. Indra, Původ malíře Tomáše Třebochovského, ČSPS 60/1952, s. 54–55.

¹⁰) Registra zelená města Lipníka fol. R 12, registra smluv svatebních sign. 4 fol. 156, Rejstřík počtů města Lipníka na r. 1600, sign. 195 a 196.

¹¹) Registra smluv svatebních sign. 4, fol. 12, Stará registra města sign. 643, Matrika fary města Lipníka I, s. 790, Účetní rejstříky města za léta 1612 a 1614 sign. 200 a 299. O jeho práci na zámku v Bytči viz dále u malíře Svobody.

¹²) Registra purkrechtní města Lipníka.

¹³) Obě řezané cedule s malířem Svobodou

z r. 1613 a 1614 jsou uloženy v staré městské registratuře Lipníka, sign. 625. Řezbář reliéfních obrazů a soch nového oltáře (archy) byl nepochybně z Olomouce, patrně Andreas Schertel. Viz. B. Indra, Olomoučtí malíři, řezbáři a sochaři 1500–1650, Umění 31/1983, s. 78–79.

řezanými figurálními obrazy a sochami svatých, zdobený zlatem, stříbrem a polychromií, postavený v letech 1614–1615, byl zbořen a rozbit r. 1749 a nahrazen novým zděným barokním oltářem se sloupky a štukovými sochami, zhotoveným proslulým sochařem Gottfriedem Fritschem. Lipnický děkan a farář Václav Onufrius Böhm, který prosadil stavbu nového zděného barokního hlavního oltáře, hlásil knížeti – patronu kostela, že starobylý dřevěný oltář, který je údajně přes 300 let starý, je zcela prolezlý červotočem a hrozí zřícením.¹⁴ Podle zmíněných smluv s řezbářem oltáře a malířem Svobodou z let 1614 a 1615 byl oltář starý pouhých 135 let.

Lipnický malíř Václav Svoboda byl znám jako dobrý malíř v dalekém okolí. Když 24. prosince 1616 zemřel na svém zámku v Bytči na Slovensku hrabě Jiří Thurzo z Bethlenfalvy, palatin uherského království, povolala jeho vdova Alžběta Czoborová z Czobor Szent Mihály do Bytče malíře Svobodu z Lipníka k malování Thurzovských erbů pro přípravu slavného pohřbu palatina. Už 3. ledna 1617 uzavřela na zámku v Bytči písemnou smlouvu s malířem Svobodou a druhým mladším malířem z Lipníka Janem Keyllerem, kterého Svoboda přibral k urychlení práce. Měli namalovat 100 velkých „pozlatistých“, Thurzovských erbů na regálový papír, kus za 1 zlatý, 100 menších rovněž pozlatistých erbů po 80 denárech za kus a 200 malých erbů na obyčejném papíře, kus za 50 denárů, vše za celkovou částku 280 zlatých za práci. Za opatřené barvy, zlato a stříbro vyplaceno jim hned hotově 37 zlatých 56 denárů, na přípravu barev a podkladů zladení vydána jim holba medu, půl libry mýdla a vajec jim mělo být vydáno, co bude potřeba. Jídlo pro 4 osoby (oba malíře a dva jejich pomocníky) měli dostávat denně ze zámecké kuchyně, dále každý z nich denně holbu vína, holbu piva a dva czaponky chleba, a dostatek svíček pro práci. Podle poznamenaní data a peněžních částek na dochovaných řezaných cedulích, postupně jim placených, přijali od 14. ledna do 16. února za práci celkem 230 zlatých, protože malých erbů namalovali jen 103 místo smluvených 200. Malované erby velké, menší i malé byly pak použity pro výzdobu při slavném pohřbu palatina Jiřího Thurza, konaném dne 19. února 1617 ze zámku do místního kostela v Bytči, jehož se zúčastnili členové všech předních rodů uherské šlechty, zástupci vyšší šlechty z Moravy, Čech a Polska.¹⁵ Je pravděpodobné, že se Svoboda jako malíř účastnil již dříve na malířské výzdobě nově postaveného tzv. svatebního sálu na zámku v Bytči nebo jiných thurzovských zámků na Slovensku, kam po r. 1621 také odešel do emigrace, a jistě se tu dobře uplatnil. Už za pobytu a práce v Lipníku se stýkal s malířskými dílnami ve Vratislavi a Olomouci.¹⁶

Koncem prvního desetiletí 17. století až do let stavovského povstání se město Lipník, dříve přední sídlo jednoty bratrské, stalo organizačním centrem luterské církve jako sídlo děkana kontubernia evangelických kněží přerovského kraje, kde se pravidelně scházeli k poradám kněží z celého kraje. Mocným patronem luterské církve byla lipnická vrchnost Jiří Bruntálský z Vrbna, který postavil r. 1610 vedle svého zámku, nově vystavěného na lipnickém předměstí, nový zděný německý luterský kostel pro svůj dvůr a početné Němce, kteří se od konce 16. století přistěhovali do Lipníka z jeho bruntálského panství. Chtěl pro ně založit vedle české městské školy také školu německou. V této době, kdy po smrti malíře Reymana nebylo ve městě malíře, přestěhoval se do Lipníka přerovský měšťanský malíř JIRÍK LAMIŠ, zvaný PLEVEČKA. Koupil r. 1610 v pátek po Janu Křtiteli nárožní měšťanský dům proti měšťanskému kostelu, pozůstalý po Vilému Zajícovi, za 330 zlatých. Zůstal s rodinou v Lipníku, i když se tu brzy potom usadili další malíři Keyller a Svoboda. Po konfiskaci lipnického panství a jeho darování císařem r. 1622 olomouckému biskupovi, kardinálu Františkovi z Dietrichštej-

na, přestoupil Plevčka na katolickou víru, zemřel však podle zápisu farní matriky již 16. října 1624 na mor, řádící ve městě, spolu s čtyřletou dceruškou. Jeho vdova Magdalena se r. 1628 znovu provdala za kantora městské školy a organistu Matyáše Čilíka.

Lamiš pracoval jako malíř po r. 1610 také v Přerově, kde po jeho odchodu do Lipníka není doložen jiný malíř. Při zápisu jeho úmrtí r. 1624 v Lipníku je v matrice uvedeno, že jeho dílem jsou ve farním kostele lipnickém, převzatém již a nově zařizovaném jesuity, malované nástěnné tapety.¹⁷

Od konce dvacátých let až do let čtyřicátých 17. stol. pracoval v Lipníku malíř JAN ALEXANDRI UNICOVSKÝ. Narodil se v Lipníku jako syn luterského kněze Pavla Alexandri Uničovského, faráře v Pavlovicích u Přerova a jeho ženy Kateřiny, dcery luterského kněze Matouše Sedy, faráře dřevohostického, který měl v Lipníku měšťanský dům. Chlapec osiřel již v r. 1608, kdy se jeho matka jako vdova znovu provdala a prodala grunt po manželovi v Lipníku spolu s roli za 650 zl. Sirotku zajištěn dědičký podíl až bude zletilý. Chlapec se vyučil malířství v Lipníku u malíře Svobody a po vyučení odešel r. 1620 na tovaryšský vandr. Město mu vydalo toho roku tzv. list od rodu, který byl zapsán též do městských knih. V r. 1621 a 1622 pobýval Alexandri jako malíř v Trenčíně na Slovensku, kde se r. 1622 podepsal do štambuchu Blažeje Suchovského a namaloval mu obraz fortuny, stojící na kole. Patrně tu pobýval jako emigrant spolu s jinými lipnickými měšťany, odešlými po r. 1621 z Lipníka. Později koncem dvacátých let po skončení válečných událostí na severovýchodní Moravě a ve Slezsku se vrátil do Lipníka, kde jeho otčím Jan Němeček zaujímal význačné místo ve vrchnostenské hospodářské službě. V r. 1633 se pak v Lipníku oženil v úterý před Marií Magdalenou jako mládenec a malíř s Kateřinou, dcerou Jana Podoby, soukenického mistra a souseda při městě Lipníku. Ve svatební smlouvě se připověděl živit se obchodem křesťanským a uměním malířským. Svědky mu byli jeho otčím a Jan Knot, měšťan a varhaník v Olomouci. Jako malíř je Alexandri zapsán v matrice města r. 1638, kdy mu zemřelo dítě a r. 1640, kdy se mu narodila dcera. Po opětovém velkém požáru farního kostela v Lipníku r. 1633, kdy byla zničena věž kostela, pozlatil malíř Alexandri podle pamětní listiny 20. října 1635 novou kostelní bāň, která pak byla vytažena na věž 23. října. Pozdější jeho práce a osudy po r. 1640 nejsou známy.¹⁸ Je možné, že odešel z Lipníka na Slovensko, ještě před dobýváním, vypálením a vyplundrováním města Švédy r. 1643 a 1645.

Po skončení ničivých let třicetileté války usadil se a pobýval v Lipníku dočasně v letech 1666–1668 a snad i dříve a později malíř JIRÍ FRANTIŠEK VOLNÝ, pracující dříve počátkem šedesátých let ve Valašském Meziříčí. Byl rodem z Ratiboře ve Slezsku. V Lipníku se 12. února 1667 narodila jeho ženě Martě, rozené Nitschové, dvojčata Anna a Rozina. Otec je zapsán jako Georgius Franciscus Wolny Ratiboriensis, pictor, tunc inquilinus Lipnicensis. Kmotry byli městský radní Pavel Svoboda s manželkou a Jiří Cabak, přední měšťan lipnický.¹⁹ V r. 1668 prodal Volný 17. května podle kvitance, na níž se podepsal jako malíř v Lipníku, celou tzv. spravedlnost 34 zlatých, kterou měl na domě v Novém Jičíně po své manželce Martě, dceři krejčího Andresa Nitsche, za 8 zl. 18 grošů hotově mu vyplacených městskou radou v Novém Jičíně.²⁰ Volný pracoval v Lipníku jako malíř při obnově válkou poničených kostelů, farního i nově zařizovaného kostela piaristické koleje a venkovských kostelů širokého okolí v katolickém duchu nepochybně v pozdněrenesanční tradici venkovských moravských malířů. O jeho dalších osudach po r. 1668 chybí doklady.

PŘEROV

Sousední město Přerov s přerovským panstvím bylo až do osmdesátých let 16. stol. v rodové držbě Pernštejnů, nebylo však nikdy ani dočasným jejich sídlem. Kulturní význam města byl posílen až koncem 16. a počátkem 17. století za držby města a panství

14) O zboření starého dřevěného hlavního oltáře r. 1749 a stavbě nového viz B. Indra, Fritschův hlavní oltář farního kostela v Lipníku n. Bečvou, ČSM-B 37/1988, s. 180–189.

15) Řezané cedule, psané česky, podepsané malířem Václavem Svobodou a Johaneselem Kaillerem 3. ledna 1617 i druhá téhož znění, podepsaná Alžbětou Czoborovou, jsou uloženy v Thurzovském archivu na zámku v Bytči, Acta varia Thurziana, fasc. 217/č. 147. Štátní oblastní archiv v Bytči. Viz J. Kočíš, Bytčianský zámek, [Martin 1974], s. 78, 147, 162. Údaje P. Horvátha, Výtvarní umělci a stavební remeslníci na Slovensku v posledních storočích feudalizmu, Vlastivedný časopis

[Bratislava], r. 1979, s. 47 o malíři Václavu Svobodovi z Lipníka, že maloval r. 1621 posmrtný portrét palatina Jiřího Thurza a rodovou zástavu podle smlouvy s Alžbětou Czoborovou, jsou zcela mylné.

16) Před započítím malířské práce na novém křídlovém oltáři r. 1614 jel do Vratislavi. Styky s Olomoucí dokládají i městské knihy olomoucké. Např. v pozůstalostním spise olomouckého lékárníka Kašpara Katschera z r. 1629 je v seznamu dlužníků uveden také malíř Václav Svoboda v Lipníku, který mu zůstal dlužen 10 zl. 28 gr. Kniha pozůstalostí olom. měšťanů 1617–1622 fol. 176, Archiv města Olomouce.

17) Registra purkrechtní města Lipníka, sign. 16, fol. J 31. V úmrtí matrice města Lipníka je r. 1624 zapsán jako spoluměšťan a malíř Georgius Plevčka „culus opus picti tapetes in pariete templi parochialis“, Matrika města Lipníka tom I fol. 517, 781.

18) Registra smluv svatebních města Lipníka, zal. r. 1588. Registra purkrechtní města Lipníka, rkp. 637, A. Hajduk, Geschichte der Stadt Leipnik (1907), s. 141.

19) Matrika města Lipníka tom I, fol. 250.

20) Spravedlnost na domě v Novém Jičíně, který držel Nitsche v letech 1649 až 1658, kdy se přestěhoval do Valašského Meziříčí, byla rozdělena mezi Nitschovu vdovu Rozinu a její tři provdané dcery, Martu, vdanou za malíře Volného, Rozinu, provdanou za zámečníka Jiřího Bera ve Fulneku a Juditu, vdanou za Václava Sedláčka. Kniha kupů městských domů v Novém Jičíně, tom. VIII fol. 242, OA Nový Jičín.

Karlem starším z Žerotína, mocného ochránce Jednoty bratrské. Městskými knihami, poskrovnou dochovanými je doložen dočasný pobyt malíře v Přerově až v sedmdesátých a osmdesátých letech 16. století. V r. 1579 si tu koupil městský dům JAN malíř, ale už v r. 1585 jej prodal a odešel jinam.²¹

V r. 1600 se tu oženil malíř JIRÍK LAMIŠ, rodem z Přerova, s Kateřinou, dcerou býv. městského písaře Jana Škody (zemř. 1591), vdovou po měšťanu Danielu Plevovi. Poněvadž převzal statek zemřelého, byl pak podle tehdejšího obyčeje nazýván také JIRÍK PLEVEČKA.²² V r. 1610 se po smrti manželky znovu oženil, přestěhoval se do Lipníka a koupil si tam velký měšťanský dům, v němž pak bydlel až do své smrti r. 1624. V Přerově pracoval jako malíř nepochybně pro měšťanský kostel, zámek i pro měšťany a okolní kostely.

HRANICE

Více zpráv máme o městě Hranicích, které bylo v rodové držbě Pernštejnů do padesátých let 16. století. Vilém a Jan z Pernštejna přestavěli zámek, opevnili město kamennými hradbami, dali městu městský řád a položili základy k rozvoji městských řemesel a obchodu, zvláště se sukem. Za Jana z Pernštejna pronikla renesance do města, v plném rozkvětu se však projevila ve stavebnictví, kamenictví a malířství až města, v druhé polovině 16. století. Městské knihy se dochovaly v malém počtu až od konce 16. a počátku 17. století, hmotných uměleckých památek z té doby ještě méně. Byly vesměs zničeny za třicetileté války a později. Při dobývání města švédskou armádou r. 1645 byl zapálen a vypleněn městský farní kostel i radnice, zbylé památky byly odstraněny, rozprodány nebo zničeny po výstavbě nového barokního farního kostela v druhé polovině 18. století.

Podle dochovaných městských knih měl už v šedesátých letech 16. století ve městě malířskou dílnu JAKUB malíř. Měl právovárečný měšťanský dům v dnešní Janáčkově ulici blízko Zámeckého náměstí. Po jeho smrti byl dům prodán r. 1572 se souhlasem vrchnosti Jana Kropáče z Nevědomí šlechticům Elišce a Maruši Pražmínkám z Bílkova za 150 zl., dědicům hotově zaplacených.²³ Malíř Jakub pracoval patrně při výzdobě nově postaveného renesančního zámku ve městě postaveného Janem Kropáčem r. 1562, nových měšťanských a šlechtických domů na náměstí a v ulicích, stavěných vláskými zedníky a kameníky.

Po smrti malíře Jakuba se přistěhoval do Hranic ze sousedního Lipníka malíř JAN ČERVENKA TURNOVSKÝ, který si koupil r. 1574 předměstský grunt za 170 zlatých a ročně jej splácel ještě r. 1587. V r. 1583 vyzdobil dům, podnes stojící na rohu Hřbitovní ulice, bahatou sgrafitovou malířskou výzdobou figurální a ornamentální, s českými biblickými nápisy, obrazem Adama a Evy, později z větší části zničenými přestavbou domku. Červenka byl horlivým členem jednoty bratrské. Jako malíř se zabýval také iluminací rukopisných knih zlatem a polychromií, zajímal se proto též o alchymii. V r. 1578 si opsal v Hranicích pro svou potřebu český rukopisný překlad německého spisu o alchymii, pojednávající o rozpouštění kovů a přípravě barev, uložený dnes ve sbírce rukopisů knihovny Národního muzea v Praze.²⁴

21) Registra purkrechtní města Přerova, tom I, fol. G 14, OA Přerov.

22) Registra purkrechtní tom I, fol. Y 4, reg. sirotčí fol. 92, OA Přerov. Více o malíři Lamišovi — Plevěčkovi viz u Lipníka n. B.

23) Registra purkrechtní města Hranic tom C, fol. 101.

24) Registra purkrechtní města Hranic, tom C, fol. 20. Červenkův spis je zapsán v rkp. sborníku, uloženém v knihovně Národního muzea v Praze, odd. rukopisů č. 21/sign. III G 21 na str. 242—295 s názvem „Knížka o pravých gruntovních uměních, kterýchžto všichni vtípní lidé užívají: Totiž o připravování rozličných kovů ohněm a krom ohně i podle alchymistického přirozeného gruntu, jmenovitě: O tvrzení a měkčení a rozpouštění, prubí-

rování a letování a ecování i formy na nich strojení, slévání: Jedné každé věci barvu dání jí zachování, zas navracování jeho k malování a psaní, luminování, pozlácování zlatem, vysazování drahým kamením, přeložené z němčiny I. B. 1553, ([Jan Blahoslav?]) podruhé přepsané od J. Cz. M. z Hranic leta 1578. Dokonáno a přepsáno od Jana Červenky, malíře v Hranicích v pondělí po památce všech svatých léta Páně 1578.“ Jako významný člen bratrského sboru v Hranicích byl Jan malíř r. 1585 v pondělí po sv. Stanislavu svědkem svatebních smluv bratrského kněze Matěje Wirety se Salomenou, dcerou Jakuba Tichého (Kniha smluv svatebních města Hranic, tom I, f. A 29).

Červenka se dobře uplatnil při sgrafitové výzdobě měšťanských domů na náměstí, zámku aj. Zemřel r. 1587, jeho vdova Dorota malířka žila v Hranicích ještě r. 1607.²⁵

Jeho syn JAN ČERVENKA mladší uzavřel r. 1588 jako malíř v Hranicích svatební smlouvu s Kateřinou, vdovou po knězi Viktorínu Locikovi, a r. 1590 koupil dům po otci. Jako malíř se připomíná v Hranicích r. 1595, a před r. 1603 se znovu oženil s Lídou. R. 1607 byl již nebožtíkem a jeho vdova Lída žila pak ve Strážnici, odkud patrně pocházela.²⁶

V obou desetiletích před Bílou horou není v Hranicích doložen žádný usedlý domácí malíř. Pracovali tu zřejmě malíři usedlí v Lipníku. V této době se v Hranicích narodil Jiří MILOCKÝ, syn hranického měšťana Adama Milockého, který se vyučil malířství v Novém Jičíně a usadil se později jako měšťanský malíř v Moravské Ostravě. S Hranicemi udržoval stálý styk, je doložen jako svědek při sňatcích a kmotr při křtu dětí hranických měšťanů.²⁷

Po ukončení zhoubné třicetileté války byl pobořený a vypálený farní kostel nově opraven, kostelní loď, dříve goticky zaklenutá, pokryta táflováním stropem, podepřeným dřevěným sloupem. Ohořelé oltáře byly nahrazeny novými, opatřeny také nové oltářní obrazy, malované domácími malíři v přetrvávající staré tradici kostelních obrazů. Obnoveny také zničené malované epitafy drobné šlechty usedlé ve městě a v okolí i některých měšťanů. Většina tohoto nového i staršího mobiliáře kostela se však nedochovala, byla odstraněna a zničena po vystavění nového barokního farního kostela na velkém náměstí v letech 1753—1764. Uchovaly se jen stará dřevěná ohořelá gotická socha P. Marie, opravená podle vypáleného nápisu na zadní straně sochy nápisem Renovatum Anno 1656, a epitafní obraz šlechtické rodiny Šmerhovských z Lidkovic, který dal malovat r. 1658 rytíř Bohuslav Šmerhovský, sedlákem na svobodném dvoře na hranickém předměstí. Obraz, představující sedící Bolestnou matku Boží s mrtvým Kristem na klíně, po stranách klečící andělé, dole v rozích postavy klečícího donátora a jeho manželky s rodovými erby, je opatřen českým nápisem. Po zboření starého farního kostela v šedesátých letech 18. stol. byl obraz umístěn zpřízněnou rodinou Budišovských, která zdědila sňatkem předměstský dvůr Šmerhovských, v nově fundované boční kapli Bolestné Matky Boží při novém barokním kostele. Obraz je zde umístěn na oltáři podnes. V padesátých letech 19. století byl však restaurován Antonínem Havelkou, malířem a pozlácovačem v Olomouci.

Klečící postavy rytíře Bohuslava Šmerhovského (+1675) a jeho ženy Anny Mariany Hejnové z Vetče (+1672) představují jejich věrné podobizny. Z jejich úst vycházejí slova, napsaná na pásčích. Dlouhý český nápis v dolní části obrazu uvádí přesné datum vzniku obrazu r. 1658.²⁸ Autorem obrazu je domácí malíř JAN GERZPICKÝ,

25) Registra přípovědní města Hranic, fol. G 9.

26) Registra purkrechtní města Hranic, tom D fol. 83, Registra smluv svatebních tom I, fol. B 16, Registra přípovědní, fol. H 18.

27) Ještě 30. listopadu 1651 svědčil v Hranicích spolu se starším purkmistrem města slovním Janem Masálkem „pak Jiřík, malíř z města Ostravy“, při sňatku dcery svého bratra Václava Milockého s Hons Clarem z města Pačkova. Mat. Hranic tom I f. 36. V městském muzeu v Hranicích v budově školy u fary visela ještě v r. 1938 na chodbě muzea olejomalba na plátně v oválovém rámu, představující kardinála Františka z Dietrichštejna, olomouckého biskupa, hranickou vrchnost, držícího v pravé ruce modlitební knížku, v levé rozvinutou listinu s textem „Ex summa gratia hoc vobis dedimus, aeterna memoria orate pro nobis. PRIVILEGIUM“. Obraz věnoval Dietrichštejn městské radě v Hranicích spolu s privilegiem, daným jím r. 1629 městu, jímž obnovil městská práva a výsady, odňaté a zrušené jím r. 1627 pro proticísařský odboj města Hranic v letech

1626/1627. Měl pro věčnou paměť připomínat městu, že privilegium mu udělil pouze z nejvyšší své milosti. Za to se měli za něho modlit, což bylo zachováno každoročně slavnostní výroční mší a modlitbami za kardinála v městském kostele. Dnešní uložení a stav obrazu mi není znám. Obraz byl umístěn do r. 1848 na radnici, později v městském pivovaru. Byl malován cizím malířem a zachycuje věrně portrét kardinála. Pro svůj historický význam pro město a uměleckou hodnotu měl by být odborně restaurován a umístěn v expozici obrazů v nové budově městského muzea.

28) Doslovný opis nápisu zní: „Letha Páně 1658 dne 4. března dal jest malovati tento obraz a to Pánu Bohu ke Cti a chvále a Umučení jeho Syna svatého k rozjímání a Matky jeho Kvílení a Nařikání žalostnému a na Památku všech dušiček věrných při tom místě v Pánu Bohu odpočívajících. A to Urozený a statečný Rytíř Pan Bohuslav Norbert Šmerhovský z Lidkovic a na svobodném dvoře při městě Hranicích bydlící.“ Z úst Šmerhovského vycházejí slova „Miserere mei Domine et par-

původem z města Slavkova, doložený v Hranicích již r. 1652 jako svědek svatby. Usadil se v Hranicích a r. 1661 křtil tu s manželkou Barborou 6. října jako malíř syna Františka. R. 1666 zemřela mu zde 6. srpna dcera Anna hned po narození a r. 1668 mu zemřel 7. února syn Matěj.²⁹ Pozdější osudy tohoto malíře neznáme.

Další domácí malíř, který pracoval v sedmdesátých letech ve městě a při obnově okolních venkovských kostelů byl malíř GOTFRID ŠULC, usedlý ve městě, který zemřel v Hranicích 13. dubna 1677 ve věku 43 let a byl pochován na městském hřbitově. Narodil se asi r. 1634.³⁰ Kromě kostelních obrazů maloval patrně také portréty vrchnostenských úředníků, bohatších měšťanů aj. Snad maloval také r. 1671 nový oltářní obraz pro kapli sv. Trojice, kterou dala toho roku přistavět ke starému farnímu kostelu paní Anna Pešová, manželka měšťana a perníkáře Václava Peši.³¹

Jedním z posledních hranických malířů tohoto přechodného období, který maloval ještě v tradici starých kostelních obrazů, ale byl již ovlivněný novým malířským názorem, byl malíř kostelních obrazů a portrétů MIKULÁŠ FRANTA. Byl synem novojičínského pekařského tovaryše Václava Franty, zverbovaného za třicetileté války na vojnu do císařské armády, který se r. 1640 vrátil jako voják do Nového Jičína s manželkou a několika malými dětmi, a usadil se tu. Nejstarší jeho syn Mikuláš, pozdější malíř, se narodil za války v Korutanech a při návratu do Nového Jičína byl již v chlapeckém věku. Po vyučení malířství v Novém Jičíně se tu oženil před r. 1660 s Uršulou. Pracoval pak jako malířský tovaryš v Olomouci a v Novém Jičíně u malíře Fridricha Kocha, který mu byl v letech 1663–1666 kmotrem při křtu jeho dětí. Město Nový Jičín a novojičínské panství patřilo v té době jezuitské koleji v Olomouci. Už r. 1667 a patrně i dříve pracoval malíř Franta v koleji jezuitů v Olomouci a 18. února 1669 přijal městské právo v Olomouci. Byl tu usedlý ještě koncem r. 1670.³² Ale už r. 1672 bydlel s rodinou v Hranicích, později si tu koupil domek na předměstí. V Hranicích se mu v letech 1673–1680 narodily další dvě děti, kmotry jim byli vždy vrchnostenská úředníci hranického panství. Jako malíř je v Hranicích doložen ještě v r. 1682. V r. 1687 se však uvádí již jako bývalý hranický předměstčan, patrně již nežil, v Hranicích však nezemřel. Vdova a synové se vrátili do Nového Jičína.³³

Za práci v jezuitské koleji v Olomouci bylo mu r. 1667 zapláceno za dílo na oltáři, postaveném již několik let dříve, 3 zlaté a pak jeho manželce v Novém Jičíně 8 zlatých. V druhé polovině toho roku zapláceno mu z důchodů novojičínského panství 3 říšské toлары za obraz sv. Ignáce.

Po usazení v Hranicích maloval portréty vrchnostenských úředníků, předních měšťanů aj. Maloval též portrét hejtmána hranického panství rytíře Jana Jiřího Condillioho ze Svitav s rodovým znakem, o němž se zmiňuje J. H. A. Gallaš, jehož manželka roz. Anderlová dostala od rodičů kopii tohoto obrazu svého předka, kterou pak Gallaš daroval hranické faře.

ce peccatis meis" (Smiluj se nade mnou Pane a odpusť mi mé hříchy), z úst manželky „Memento mei o Jesu in regno tuo" (Pamatuj na mne o Ježíši v království svém).

²⁹) Matrika fary v Hranicích, tom I, fol. 37, 90, 97, 248.

³⁰) Matrika fary v Hranicích, tom I, fol. 110.

³¹) Podle zápisu hranického měšťana kronikáře Antonína Dvořáka z r. 1840 na konci opisu staré městské knihy z počátku 17. století (dnes ztracené), který si dal Dvořák pořídit, patřil bývalý oltářní obraz ze zbořené kaple sv. Trojice starého farního kostela v l. 1823–1840 hranickému soukeníkmu mistru Matěji Rydlovi a 4. srpna 1840 jej koupil Antonín Dvořák. Pozdější osudy tohoto obrazu nejsou známy. Rkp. z archivu řím. katol. fary v Hranicích sign. 57, nyní uložený v archivu města Hranic, OA Přerov, prac. Lipník n. Bečvou.

³²) Podrobnější údaje o něm a jeho práci

v Olomouci s uvedením pramenů viz B. Indra: Malířské dílny v Novém Jičíně v 17. a 18. století. VSONJ sv. 20/1977, s. 33–34 a pozn. 16 až 21. ještě 22. 9. 1670 křtil Franta jako malíř v Olomouci v kostele sv. Mořice syna Mathiase. Kmotry byli měšťan Tomáš Gleckl a šlechtična Zmeškalová. Mat. křtů sv. Mořice v Olomouci tom I, fol. 112.

³³) V Hranicích bydlel malíř Franta nejdříve v hoferství v domě zedníka Jana Vlacha Zábřežského na náměstí, později ve vlastním domku na předměstí v Horní ulici. R. 1673 křtil 11. ledna ještě v hoferství dceru Veroniku, r. 1680 křtil s manželkou Uršulou syna Václava Františka. Jeho dcera Marta je r. 1687 při svém sňatku v Hranicích zapsána jako dcera Mikuláše Franty, kdysi předměstčana zdejšího. V létě 1682 byl věřiteli navržen prodej jeho chalupy, protože neplatil dluhy a nepobýval v Hranicích. Matrika fary Hranic tom I, s. 93, 380, 454, Vs Hranice, sign. 191, kart. 40.

Na doporučení hejtmána hranického panství Jana Jiřího Heegera byla r. 1679 zadána knížetem malíři Frantovi malba hlavního oltářního obrazu sv. Šebestiána pro nový kostelík sv. Šebestiána, postavený v letech 1679–1680 knížetem Ferdinandem z Dietrichštejna na hranickém předměstí u potoka Veličky na místě pobořeného bývalého bratrského sboru. Obraz měl namalovati podle předloženého vzoru (patrně mědirytiny), kromě toho také menší obraz sv. Marka Evangelisty, který měl být umístěn nad oltářním obrazem. Podle kontraktu, uzavřeného 23. března 1679 měl namalovat sv. Šebestiána „s pohany", natřít a pozlatit nový dřevěný vyřezávaný skříňový oltář, vše za 90 zl. rýnských a 4 vědra piva. Jeho dílem byla nepochybně i malovaná výzdoba táflovaneého dřevěného stropu nového kostelíka. Oltářní obraz sv. Šebestiána byl po zrušení a uzavření kostelíka r. 1784 za Josefa II. přenesen i s oběma dřevěnými bočními oltářními sochami sv. Rocha a Karla Boromejského do hranického Kostelíčka P. Marie pod Hluzovským kopcem, kde byly umístěny na kůru. Počátkem tohoto století byl obraz sv. Šebestiána umístěn v přízemí za lavicemi u vchodu do kostelíka, nyní visí v temné uzavřené vstupní hale farního kostela na náměstí v Hranicích.³⁴

Oltářní obraz sv. Šebestiána z r. 1679 (malovaný sice podle dané předlohy) dokládá celým pojetím a plošnou malbou (např. zástupu pohanů) přetrvávající tradici pozdněrenesančních maleb, již se vymyká pouze živá malba předloktí pravé připoutané ruky sv. Šebestiána, zživotňující divákovi jinak strnulou malbu postavy mučeného světce.

Po odchodu malíře Franty usadil se v Hranicích mladý 23letý malíř FRANTIŠEK NEISSER, který se tu oženil 1. září 1686 s Annou, dcerou sládka knížecího zámeckého pivovaru Jana Studničky. Pocházel také z Nového Jičína. Byl to syn novojičínského měšťanského malíře Václava Benedikta Neissera, narodil se v Novém Jičíně 12. dubna 1663. Po vyučení malířství v otcově malířské dílně pracoval jako tovaryš nějaký čas v Olomouci a patří nepochybně ještě k malířům starých tradic městských malířských dílen. Jako malíř je doložen v Hranicích do konce r. 1695, do toho roku se mu zde narodilo 6 dětí. Tchán Studnička postoupil mu r. 1690 svůj předměstský dvůr, pro dluhy a špatné hospodářství však vzal dvůr v prosinci r. 1695 opět do své správy, ponechal mu však byt ve dvoře, dokud si nekoupí jiné obydlí. Neisser zůstal v Hranicích, v r. 1712 však již nežil, když jeho dětem v Hranicích byl vyplacen dědický podíl po jejich dědu malíři Václavu Benediktu Neisserovi v Novém Jičíně. V Hranicích však František Neisser nezemřel.³⁵

Podle svědků svatby a kmotrů při křtu jeho dětí lze soudit, že Neisser maloval portréty panských úředníků a jejich rodin, drobné šlechtty, usedlé v Hranicích a okolí, hranických měšťanů i oltářní kostelní obrazy. Jeho dílem byl zřejmě i nový oltářní obraz sv. Josefa, který se zavázali dát malovat svým nákladem vrchnostenský hejtmán a hranický farář v březnu 1693 pro novou kapli při farním kostele, postavenou nákladem patrona knížete Dietrichštejna.³⁶ Po vystavění nového barokního farního kostela na náměstí a zboření starého farního kostela v r. 1766, byl obraz sv. Josefa umístěn v některém venkovském kostele na panstvích patrona knížete Dietrichštejna.

DRAHOTUŠE

Také sousední město Drahotuše (dnes součást města Hranic), centrum rozlehlého panství drahotušského, spojeného od dob Pernštejnů v jeden správní celek s panstvím hranickým, mělo koncem 16. a na počátku 17. století dobré, umělecky školené malíře, který tu zastával úřad městského radního písaře. Byl jim MATĚJ SABIN PODOLSKÝ, bratr proslulého zemského měřiče království Českého v Praze, Šimona a

³⁴) Opis kontraktu, sepsaného s malířem Frantou na zámku v Hranicích je uložen ve Vs Hranice, sign. 7, spolu s nárysem návrhu dřevěného oltáře pro kostelík sv. Šebestiána. Obraz sv. Šebestiána byl r. 1949 restaurován konservátorem Památkového úřadu v Brně Petráčkem.

³⁵) Mat. fary Nový Jičín tom I/1, fol. 250, mat. sňatků fary Hranice tom I, fol. 92. R. 1687 křtil Rozálí, 1689 Terezií, 1690 Antonína,

1691 Josefa, 1693 Františka, 1695 Tomáše. Mat. křtů fary Hranice tom I f. 486, 493, 498, 503, 509, 515. Gruntovní kniha předměstská Hranic tom D II, fol. 498, purkrechtní kniha Nového Jičína tom X, fol. 500.

³⁶) Obraz sv. Josefa měl být opět malován podle mědirytiny, kterou předložili kníže, ten předlohu schválil. Vs Hranice sign. 7, inv. č. 349. Arcib. konsistoř v Olomouci, sign. G 3/19.

Podolského z Podolí. Oba byli synové městského písaře a kronikáře města Drahotuše Jana Podolského. Mladšího Šimona narozeného 13. ledna 1561 v Drahotuších, dal otec r. 1575 do učení k Matoušovi Ornysovi z Lintperka, měřiči zemskému království Českého v Praze „k naučení se umění geometrickému“, z něhož byl po vyučení propuštěn r. 1581. Tovaryšil pak do r. 1589 v Olomouci, kdy se ucházel o městské právo ve Starém městě v Praze a vstoupil do malířského cechu v Praze. Po Ornysovi byl ustanoven zemským měřičem a zemřel v Praze v srpnu 1617. Císař Rudolf potvrdil mu r. 1603 vladectví a přídomek „z Podolí“.³⁷ Starší jeho bratr Matěj Podolský, který se později stal radním písařem v Drahotuších po zemřelém otci Janu Podolském, se narodil r. 1539 z prvního manželství otcova v Paskově, kde otec působil jako městský písař do r. 1543, kdy se přestěhoval s rodinou do Drahotuše. Podle písemného svědectví města Drahotuše, vydaného r. 1613 Šimonovi Podolskému z Podolí o rodovém jeho původu, se bratr Matěj „v mládí obíral po mnoho let řezáním figur a liter v impersi“, tj. v knihtiskářství. Byl řezáčem dřevěných tiskařských štoček a pracoval v šedesátých letech jako tiskař v bratrské knihtiskárně v Kralicích. Zhotovil četné figurální štočky, zdobící bratrské tisky.³⁸ V r. 1572 se oženil s Dorotou Bártovou, dcerou souseda v Tumačově, v r. 1573 si koupil dům v Drahotuších a usadil se tu. Po smrti otce se r. 1580 ujal úřadu radního písaře a začal se psát Matěj Sabin Podolský. Měl tu též polnosti, a úřad písařský vykonával až do své smrti 12. prosince 1615. Byl též činný literárně jako spisovatel náboženských traktátů, zejména cenného rukopisu „Sprotné a upřímné zprávy“ z r. 1591 o stavu jednoty bratrské na Moravě koncem 16. století.³⁹

Jako dobrý malíř a řezbář byl činný v celém okolí, zejména při výzdobě bratrských sborů a luterských kostelů. V r. 1595 dělal např. podle řezaných cedulí s obcí Drahotuškou a usnesení, zapsaného v městských knihách nový dřevěný táflováný strop v luterském farním kostele v Drahotuších.⁴⁰ Měl jej udělati „na způsob jak je ve sboru dřevohostickém“. Farníci měli starý strop odebrati a dáti pro nový vrch desky, dříví, provazy, hřebíky, kámen a klí, a udělati také lešení. Sabin měl dáti všechny barvy i zlato, a pomocníky. Za dílo měl dostati 70 zlatých. Kromě toho měl udělati též vyřezávanou kazatelnici a svícen do kostela, a dáti k tomu též své barvy a zlato. Farníci měli k tomu dáti desky, dříví a vše, cožbykoliv bylo potřebí k tomu dílu. Za toto dílo měl Sabin dostat 20 zlatých, a slíbili mu přidati, když to vše dobře a pěkně vykoná. Byl zřejmě i dobrým stolařem a řezbářem. Lze předpokládat, že kromě bratrského sboru v Dřevohosticích vyzdobil řezbou a malbou také táflováný strop bratrského sboru v sousedních Hranicích, který byl v r. 1596 stavebně rozšířen a přistavěn kůr za správce hranického sboru Br. Václava Preyse, s nímž se Sabin osobně bratrsky stýkal.⁴¹

NOVÝ JIČÍN

Druhá polovina 16. století, kdy se město Nový Jičín stalo komorním městem a současně vrchností několika vesnic novojičínského panství, přinesla městu neobyčejný rozmach řemesel a obchodu. Novojičínské kupci byli největšími vývozci sukna východomoravských měst do uherských měst, na Slovensko i do Krakova až do počátku třicetileté války, kdy se Nový Jičín stal opět poddanským městem a císař Ferdinand II. je i s panstvím daroval pro účast města na stavovském povstání olomouckým jezuitům. Městské a cechovní knihy jsou dochovány, bohužel, jen mezerovitě až od konce 16. a počátku 17. století. Jsou v nich jen skrovné zmínky o malířích, usedlých ve městě, o jejich rodinných a majetkových poměrech, málo však o vlastní jejich malířské práci. Nejstarší městský malíř, doložený městskými knihami, je MATĚJ HENEŠ, který maloval r. 1598 řeznickému cechu v Novém Jičíně nový cechovní pra-

porec. Za malování praporce se znakem cechu a patrona cechu zapláceno mu 9 zlatých.⁴²

Počátkem 17. století byl ve městě usedlý malíř MELCHIOR KOCH, který je zakladatelem významné městské malířské dílny, jež se udržela v rodině po tři generace, a prošlo jí mnoho malířů východomoravských měst. Koch měl dům a dílnu v Židovské ulici ještě ve dvacátých letech. Žil ještě r. 1628, kdy ženil svého syna Matyáše Kocha, rovněž malíře v Novém Jičíně. Starý Koch zemřel patrně r. 1636, neboť jeho vdova Zuzana prodala 26. února r. 1637 pozůstalý dům po něm synu Matyášovi Kochovi, malíři, za 200 tolarů slezských. Zuzana Kochová je už r. 1628 nazývána „starou malířkou“ a zemřela r. 1649.

Melchior Koch vykonával všechny malířské práce měšťanských malířů, maloval také epitafy a náboženské obrazy pozdně renesanční tradice. Kromě vlastního syna Matyáše Kocha vyučil malířskému umění také Jiříka Milockého z Hranic, malíře usedlého později v Mor. Ostravě.

Jeho syn malíř MATYÁŠ KOCH pracoval jako tovaryš v dílně otcově a v dílnách olomouckých malířů. R. 1628 se 14. února oženil s Evou Alžbětou Silverovou, dcerou pekařského mistra a měšťana v Novém Jičíně. Po otcově smrti převzal jeho malířskou dílnu a později i otcovský městský dům. Z jeho dětí dospěli 4 synové a 2 dcery, z nichž se u otce vyučili malířství synové Fridrich a Václav.

Malíř Matyáš Koch byl váženým měšťanem a častým purkmistrem města. Zemřel 4. října 1661 jako purkmistr, brzy po sňatku svého syna malíře Fridricha Kocha. Dům Kochovský podržela vdova Eva s mladšími dětmi. Kromě obvyklých malířských prací prováděl Matyáš Koch i malbu obrazů, již se zdokonalil v Olomouci. Podle účtů novojičínského panství bylo mu r. 1644 zapláceno za kontrfekty sv. Františka a Ignáce 11 říšských tolarů, tj. 14 zlatých 10 kr. Řeznický cech v Novém Jičíně zaplatil mu podle cechovních účtů r. 1634 za omalování svíček do kostela 45 kr., r. 1654 za malování cechovního svícnu na kůru kostela 54 kr. Pravděpodobně ozdobil malbou r. 1651 novou kazatelnici v kostele, na jejíž pořízení přispěl řeznický cech větší peněžní částkou. Více zpráv o jeho pracích se najde i v kostelních účtech okolních měst a městeček.

Kromě synů Fridricha a Václava Kocha, narozeného 29. září 1642, později malíře v Praze, který měl při otcově smrti 19 let, vyučili se u něho malířství Kristián Šturm, pozdější malíř ve Fulneku a novojičínský chlapec Mikuláš Franta, později malíř v Hranicích a Václav Neisser, později zakladatel druhé malířské dílny v Novém Jičíně.

Jako tovaryš pracoval u něho také malíř Jiřík Černoch z Mor. Ostravy, který se 20. listopadu 1650 oženil v Novém Jičíně s mistrovou dcerou Zuzanou Kochovou, nar. 1628, a usadil se pak jako malíř v biskupském městě Kroměříži.

Malířskou dílnu Kochovskou v Novém Jičíně převzal r. 1661 po smrti Matyáše Kocha jeho syn malíř FRIDRICH KOCH, nar. 27. února 1632 v Novém Jičíně. Oženil se 23. ledna 1661 ještě za života otcova s Annou, mladou vdovou po novojičínském měšťanu Jiřím Jüngerovi. Manželka mu odvedla podle svatebních smluv šenkovní dům na náměstí po Jüngerovi i se zahradou v ceně 1500 tolarů slezských. Malíř Fridrich Koch se do tohoto domu přestěhoval i s malířskou dílnou. Byl váženým měšťanem a zemřel jako městský radní 12. března 1684 ve věku 52 let. Jeho smrtí malířská dílna zanikla. Z manželství měl dvě dcery, vdova jeho zemřela r. 1691.

O malířském díle Fridricha Kocha nemáme zatím žádné doklady. Snad maloval (on nebo malíř Neysser) celostránkové titulní listy všech 3 svazků nových městských matrik novojičínské fary, založených r. 1680, představující v živých barvách jednotlivých svazků obřad křtu, sňatku a pohřbu, zčásti ovlivněné již novým barokním pojetím malby.

Koncem šedesátých let 17. stol. otevřel si v Novém Jičíně druhou malířskou dílnu vedle dílny Fridricha Kocha malíř VÁCLAV BENEDIKT NEYSSER, který se vyučil malířství u Matyáše Kocha v Novém Jičíně. Narodil se v Novém Jičíně r. 1636 jako syn měšťana Ondřeje Neyssera. Po tovaryšském vandru se výhodně oženil 28. září 1659 jako malířský tovaryš s Rozinou, vdovou po měšťanu Balceru Košvicovi, která mu odvedla šenkovní dům na náměstí po manželovi v ceně 200 tolarů slezských. Neysser si dům do r. 1703 zcela zaplatil. Z manželství vzešlo několik dětí, z nich dva

³⁷) O Šimonu Podolském, Matěji Sabinovi, jejich otci a sourozencích viz podrobně s uvedením pramenů B. Indra, Původ Šimona Podolského z Podolí, zemského měřiče království Českého, Naše Valašsko VIII] 1943, s. 114—120.

³⁸) Viz k tomu V. Fialová, Kraličtí impresori. Z kralické tvrže II/1968, s. 6.

³⁹) Ferd. Hrejsa, Jednota bratrská a podobní koncem 16. stol. ve světle nových zpráv.

Ročenka Husovy fakulty v Praze II/1930, s. 9—26.

⁴⁰) Opis usnesení obce bylo zapsáno do Knihy smluv a pamětí města Drahotuše, Sbírká rkp. č. 694, SOA Brno.

⁴¹) Zápisky Br. Václav Preyse, Sbírká rkp. č. 743 fol. 143, 183. Sabin jel např. 16. dubna 1597 s vdovcem Br. Václavem Preysem do Horních Dunajovic k jednání o nevěstu a uzavření nového sňatku Br. Preyse.

⁴²) Kniha příjmů a vydání cechu řeznického v Novém Jičíně 1587—1667, s. 102, OA Nový Jičín. Jsou uvedeny též částky stolaři za zho-

tovení ozdobného postavníku, kováři za připevnění praporce železnými šrouby aj.

synové František a Václav se věnovali rovněž malířství. Starší syn František Neysser, nar. 12. dubna 1663, se stal později malířem v Hranicích, mladší Václav, Neysser, nar. 19. srpna 1671, pracoval po vyučení malířství u jezuitů v Olomouci a zemřel při práci v jezuitském konviktu v Olomouci 27. ledna 1709. Jejich otec novojičínský měšťanský malíř Václav Benedikt Neysser zemřel v Novém Jičíně 6. dubna 1707 ve věku 71 let. O jeho malířské činnosti a díle nemáme zatím žádné zprávy.⁴³

FULNEK

V sousedním městě Fulneku, centru nevelkého panství s pevným fulneckým hradem, střežícím vstupní cestu od Opavy do střední Moravy, je doložen místní městský malíř MATĚJ RAHN až v letech 1586–1594. V r. 1599 byl již nebožtíkem, jeho žena Rozína se připomíná již jako vdova. V letech 1592–1593 maloval podle kontraktu s fulneckou vrchností Janem starším Skrbenským z Hřiště na fulneckém hradě, renesančně přestavěném, spolu s šumperským městským malířem Theodorem Neumannem nástěnné malby podobizen římských císařů v horní sálové hradní místnosti, počínaje Juliem Caesarem až po císaře Maxmiliána. R. 1594 upomínala městská rada v Šumperku městskou radu ve Fulneku, že Rahn zůstal dlužen malíři Neumannovi v Šumperku podle řezané cedule, za práci, kterou měli mezi sebou sjednanou, ještě 3 a půl zlatých z dohodnuté částky, které Rahn mu dosud nezaplátil. Neuman byl zřejmě malíř specialista, v r. 1593 maloval také na zámku Hradci nad Moravicí podle úmluvy s hradeckou vrchností Kašparem Pruskovským z Pruskova.⁴⁴

O dalším fulneckém malíři máme zprávy až z doby po skončené třicetileté válce. Malíř KRISTIÁN ŠTURM se narodil ve Fulneku kolem r. 1620. Malířství se vyučil v Novém Jičíně u malíře Matesa Kocha, oženil se a usadil ve Fulneku.

Po odchodu švédské posádky z fulneckého hradu r. 1650 přijala vdova zemřelého Václava Bruntálského z Vrba, fulnecké vrchnosti, paní Alžběta Polyxena roz. Dembinská Šturma za zámeckého malíře. Za malý plat a deputát měl pracovat pro vrchnost na obnově a vybavení zpusťšeného hradu ve Fulneku a zámku v Paskově. V seznamu zaměstnanců na fulneckém zámku z r. 1655/1656 je Šurm uveden jako 35letý zámecký malíř a měl 16letého pomocníka Pavla. Šurm pracoval na zámku pro vrchnost též jako kopista a portrétista při budování kabinetu kontrfektů slavných válečníků, učenců aj., o níž máme zprávy z deníku mladého hraběte Jana Františka z Vrba z r. 1655. Později pracoval Šurm jako městský malíř, usedlý ve Fulneku, měl tu vlastní dům na Dolním předměstí. Z manželství měl několik dětí, z nichž syn Kristián se vyučil malířství u otce. Dcera jeho se vdala r. 1667 za opavského řezbáře a sochaře Jiřího Endebo. Šurm pracoval též pro nově založený kapucínský klášter ve Fulneku, jehož superior s jedním kapucínem bydleli po 2 roky v jeho domě po dobu stavby kláštera. Kronikář kapucínů nazývá Šurma zkušeným malířem „peritus in arte pictoria“. Zemřel 18. března 1676 v Holešově ve věku 56 let, kde právě pracoval. Jeho manželka zemřela několik dnů po něm ve Fulneku.

Jeho syn KRISTIÁN ŠTURM mladší, nar. ve Fulneku r. 1650, pracoval po vyučení malířství u otce, ještě za jeho života, jako osobní malíř fulnecké vrchnosti hraběte Jana Františka z Vrba za jeho cest a pobytů ve Vídni a v Praze. Vrba mu chtěl umožnit, aby poznal v Praze práci a malířské dílo jiných předních malířů a zdokonalil se v malbě na zkušeného zámeckého malíře, jaké měli tehdy ve svých službách i jiní přední šlechtici a knížata. Mladý Šurm však v Praze onemocněl a zemřel již 4. října 1672 ve věku pouhých 22 let. Jako portrétista pracoval nepochybně již v novém barokním stylu.

U malíře Kristiána Šturma staršího ve Fulneku se vyučil malířství také PAVEL RIDEL, nar. ve Fulneku r. 1639, kterého jako sirotka dala k Šurmovi na učení malířství fulnecká vrchnost paní Alžběta Polyxena hraběnka z Vrba. Jako 16letý učeň u zá-

meckého malíře Šturma dostával na zámku v letech 1655/1656 jako masný deputát 1 libru masa týdně, zatím co mistr dostával 3 libry masa. Po vyučení a vandrovních letech se vrátil a usadil se ve Fulneku jako měšťanský malíř. R. 1668 se 30. září oženil s Juditou Richterovou, dcerou předního fulneckého měšťana. V r. 1676 si koupil vyhořelý šenkovní dům za 600 tolarů slezských, který znovu vystavěl, zařídil si v něm malířskou dílnu, a vedl ji do devadesátých let. Vyučil 3 své syny malířství, kteří pak malířskou dílnu převzali a vedli ji až do r. 1726. Starý malíř Pavel Ridel zemřel ve věku 78 let dne 8. května 1717 a byl pochován jako vážený měšťan ve farním kostele sv. Trojice ve Fulneku.

Pavel Ridel prováděl jako mladý malíř všechny malířské práce při obnově vnitřního zařízení válkou zpustošených kostelů, zejména na venkově. Prováděl také zlacení nově stavěných oltářů z černě mořeného dřeva, zlacení věžních bání ap. R. 1669 pozlatil např. věžní bání kostela v Suchdole n. Odrou, za což bylo zapláceno podle dochované listiny „slovutnému a kunštovnému panu Pavlovi, malíři ve Fulneku“ 19 zlatých. Později měl jako měšťanský malíř dostatek práce ve městě i v okolí. Kromě malby závěsných obrazů s náboženskými náměty, partrétů měšťanů aj. prováděl i freskovou malbu např. se synem Josefem Ridlem v arkádové chodbě loretánského kostela v klášteře kapucínů ve Fulneku.⁴⁵

43) Podrobnější životopisné údaje o malířích Melchioru, Matyáši, Václavu a Fridrichovi Kochovi, Václavu Benediktu Neysserovi a jeho synech malířích Františkovi a Václavu Neysserovi mladšímu s citací archivních pramenů a dokladů viz. B. Indra, Malířské dílny v No-

vém Jičíně v 17. a 18. století, VSONJ sv. 20/1977, s. 30–36 a pozn. 3–26.

44) Viz B. Indra, Ke vzniku galerie podobizen římských císařů na fulneckém zámku koncem 16. století, VSONJ sv. 16/1975, s. 25–27.

45) O malířích Kristiánu Šurmovi starším Indry, Fulnečtí malíři 17. a 18. století, VSONJ sv. 12/1973, s. 2–4 a pozn. 2 až 15. dením archivních pramenů viz více v čl. B.

Bohumír I n d r a

MALÍŘSKÉ DÍLNY A MALÍŘI VE MĚSTECH SEVEROVÝCHODNÍ MORAVY A TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA OD 16. STOLETÍ DO OSMDESÁTÝCH LET 17. STOLETÍ (II.)

(Příspěvek k dílu Umělecké památky Moravy a Slezska)

VALAŠSKÉ MEZÍŘÍČI

Město Valašské Meziříčí, oddělené řekou Bečvou od městečka Krásna na druhém břehu řeky, bylo teprve v polovině 16. století opevněno kamennými hradbami, věžemi a branami. Položené na důležité tržní cestě ze střední a severní Moravy na Slovensko do Uher, stalo se koncem 16. a počátkem 17. století uzlem dálkových obchodních cest, a proslo výrobu kvalitního zeleného a bílého sukna, vyváženého do Žiliny a odtud dále na trhy do spíšských měst, zejména do Levoče a Prešova.

Po velkém požáru města r. 1572, kdy shořela řada domů ve městě, radnice, městský kostel aj., usadilo se ve městě několik vlašských zedníků a kameníků, kteří se účastnili nejen na renesanční výstavbě kostela, zámku a městských domů, ale rozšířili odtud svou činnost do dalekého okolí města při renesančních přestavbách a výstavbách zámků, městských radnic, jejich kamenické výzdobě aj. Stavba nového zděného farního kostela ve Valašském Meziříčí, opatřeného věží a makovicemi, byla dokončena r. 1576. Kostel však nebyl opět zaklenut, ale opatřen pouze dřevěným táflovým malovaným stropem a malovaným dřevěným pozdněgotickým křídlovým oltářem. Protože ve městě nebyl usdlý malíř, byl povolán do Meziříčí holešovský měšťanský malíř ANDREÁŠ, který pak provedl všechny malířské práce v novém kostele. Město a panství Holešov patřilo tehdy rovněž Žerotínům, kteří udržovali s meziříčskými Žerotíny a s městem čilé styky.

Holešovský malíř Andreáš pracoval v letech 1576—1577 také v sousedním městečku Krásně, kde maloval rovněž dřevěný skládací oltář (archu) ve farním kostele. Dokládá nám to zápis purkrechtních register městečka Krásna z r. 1577, že toho roku bylo vydáno ze 7 zlatých, poručených Martinem Bílým na krásenský kostel, 3 zlaté „maléři Andreášovi od díla od archy“, a že 1 zlatý byl mu vydán již r. 1576 podle poznamenání z kostelní kasy.⁴⁶ To byla ovšem jen část peněz, zaplacená purkmistrem a radou městečka malíři za malování oltáře, vzaté z peněz roční domovní splátky, zaplacené toho roku novým držitelem gruntu Bílého. V registrech městečka Krásna je malíř Andreáš zmíněn ještě jednou. V r. 1587 v pátek den sv. Václava byl v Krásně svědkem svatby holešovského mlynáře Martina Bučka s Barborou, vdovou po luterském knězi Jiříku Crucigerovi, zemřelém správci církve Meziříčské a Krásenské. Zenich postavil pět rukojmí, mezi nimi též „mistra Andreáše, malíře z Holešova“, že vyplatí sirotkům Crucigerovým 50 zlatých.⁴⁷ Malíř Andreáš byl zřejmě ve Valašském Meziříčí a v Krásně dobře znám a provedl tu i jiné malířské práce.⁴⁸

⁴⁶) Purkrechtní kniha městečka Krásna 1555—1584, fol. 132. F. Šigut, Dějiny farnosti Valašské Meziříčí (1940), s. 65—73 při popisu historie krásenského kostela neuvádí zápis o malování archy ve zdejším kostele holešovským malířem Andreášem.

⁴⁷) Registra smluvčí městečka Krásna, zal. 1581, fol. 9.

⁴⁸) Křídlový pozdněgotický oltář byl v té době také v kostele sv. Trojice na meziříčském předměstí. Podle zápisu předměstské purkrechtní knihy věnoval r. 1605 měšťan Mřenek 4 zl. „na archu do kostela sv. Trojice“. Viz F. Šigut 1. c., s. 47.

V r. 1607 při velkém požáru města Valašské Meziříčí vyhořel opět městský kostel i s věží a zvony. Shořel také táflový strop kostela s malovanými deskami, oltář a všechny epitafy, umístěné v kostele. Kostel byl pak vnitřně opět obnoven a opatřen novým oltářem a epitafy. Peníze na stavbu kostela si město muselo vypůjčit, mimo jiné od bohatého kupce sukny Melichara Arlota, jemuž pak byly spláceny až do let stavovského povstání.⁴⁹ R. 1609 se dovídáme o pořízení nového epitafu ve farním kostele nad hrobem měšťana Matouše Strážnického. Jeho synu Martinovi a sestře vydalo město 20 zlatých z podílu po otci „na udělení epitafu nad otcem jejich, pochovaném v kostele města Meziříčí“.⁵⁰

Na těchto vnitřních pracích obnovy kostela, malbě nového táflového stropu, na zámku aj. se v druhém desetiletí 17. století nepochybně již podílel malíř ZACHARIÁŠ BÍRAVSKÝ, usdlý ve městě, jemuž byl 11. července 1617 „na poručení vrchnosti“ prodán městem za 29 zl. domek Jiříka Řepy, ležící na předměstí pod kostelem sv. Trojice. Bíravský jej držel ještě v r. 1620, kdy zaplatil roční domovní splátku.⁵¹ Za válečných událostí v r. 1621, jež město přímo postihly, kdy téměř všichni měšťané uprchli před císařskou armádou, opustil město i malíř Bíravský a již se nevrátil. snad zahynul.

Za třicetileté války farní kostel ve Valašském Meziříčí opět několikrát vyhořel. V r. 1640 byl opatřen nový dřevěný oltář, přivezený z Olomouce, pro který jezdili fúrami z Meziříčí. Oltář byl téhož roku malován, patrně malířem z Nového Jičína.

Spolehlivé zprávy o malíři, usdlém a pracujícím ve Valašském Meziříčí, máme opět až z počátku šedesátých let 17. století. Tehdy se tu dočasně usadil malíř JIŘÍK FRANTIŠEK VOLNÝ, rodem z Ratiboře ve Slezsku, pracující snad v žerotínském zámku ve Valašském Meziříčí. Dne 8. února 1660 se oženil ve Valašském Meziříčí s Martou Nyczovou, dcerou valašskomeziříčského krejčovského mistra Martina Nycze (Nitsche), usdlého dříve v Novém Jičíně, kde měl domek. Příštího roku 1661 se jim 12. března narodila dcera Mariana Magdalena. Otec je v matrice zapsán jako malíř. Kmotry byli Mathias Kassovius, rektor meziříčské školy a Zuzana Magdalena, manželka Salomona, trubače Jeho Mti pana Karla z Žerotína na Meziříčí.⁵² Po dokončení prací odešel malíř Volný z Meziříčí, a v letech 1666—1668 bydlel a pracoval jako malíř již v městě Lipníku n. Bečvou.

MORAVSKÁ OSTRAVA

Rozlehlé panství hukvaldské, hraničící na severu s knížectvím těšínským. s městy Příborem, Mor. Ostravou, Brušperkem, Místkem a Frenštátem p. Radh., náležející olomouckému biskupství, bylo spravováno z mohutného hradu Hukvaldy, který byl v druhé polovině 16. stol. renesančně přestavěn a upraven, aby sloužil také pro občasný pobyt olomouckých biskupů na panství. Zejména biskup Stanislav Pavlovský pečoval o hospodářský rozvoj měst Mor. Ostravy a Příbora i jejich stavební vzhled. Povolil několika desítkám vlašských zedníků-stavitelů a kameníků trvale se usadit v obou městech, kteří odtud rozvinuli velkou stavební činnost na hradě Hukvaldech, ve městech na panství i na okolních statcích. Jako katolíci byli Vlaši oporou rekatolizačního úsilí biskupů ve městech a na celém panství. Biskupové zajišťovali dosazování vhodných kněží na fary, dohlíželi na stavbu a vybavení kostelů v katolickém duchu ap. Rezbářské a malířské práce, výzdoba nových oltářů byly svěřovány hlavně olomouckým sochařům a malířům.

Biskup Stanislav Pavlovský pobýval často na Hukvaldech, zejména za správy panství jeho bratrem Valentinem Pavlovským. Z hradu vedl bohatou korespondenci hospodářskou i osobní, měl tu menší dvůr se zámeckým trubačem, občas tu pobýval a pracoval také malíř v biskupských službách.

R. 1585 psal z Hukvald mladšímu bratrovi Václavu Pavlovskému, aby poslal ihned svou zbroj malíři na Hukvaldy, nedodá-li ji, pošle zítra malíře do Olomouce „a on ten kontrfekt tvůj s sebou tam vezme“.⁵³ Olomoucké malíře zaměstnával také na zámku v Kroměříži. R. 1586 mu zajišťoval hospodář biskupského domu v Olomouci

⁴⁹) Purkrechtní kniha Valašského Meziříčí, zal. 1611, fol. 12.

⁵⁰) Tamtéž, f. 124.

⁵¹) Registra gruntovní města Valaš. Meziříčí 1580—1770, fol. 292, registra purkrechtní, zal. r. 1611, fol. 24.

⁵²) Mat. fary Valašské Meziříčí, tom 1652—1669, nefol. Dne 3. ledna 1661 při křtu Mel-

chiora, syna rektora meziříčské školy Matiasse Kassovia a jeho ženy Doroty, jemuž byl malíř Volný kmotrem, byl nepochybně omylem zapsán jako Jan Volný, malíř.

⁵³) Kopiař biskupské korespondence, sv. 22/1585, s. 271. Šlo nepochybně o malíře z Olomouce, pracujícího pro biskupa.

Také syn Václava Reyse, těšínský měšťan PAVEL REYS, byl malířem v Těšíně a v r. 1593 koupil měšťanský dům. Kupní smlouvou, sepsanou v Těšíně r. 1620 v úterý před Zvěstováním P. Marie, prodal Pavel Reys, malíř a měšťtven v Těšíně roli Frelichovskou a Kondratovskou v Bobreku se stodolou Ondřeji Mazurovi, služebníkmu a mltosekretáři české kanceláře knížecí v Těšíně. R. 1626 1. května byl Pavel Reys již ne-
božtíkem. V listině, kterou toho dne potvrdila kněžna těšínská Alžběta Lukrecie Mazu-
rovi všechny jeho kupní listiny pozemků, mezi nimi také listiny z r. 1620, uvádí, že
Mazur koupil jmenované role od nebožtíka Pavla Reyse, někdy malíře a měšťtvenína tě-
šínského.⁶⁴

Další malíř z rodu Reysů v Těšíně byl JAN REYS, nar. 1612 v Těšíně, který zemřel svobodný 4. července r. 1659 a byl pochován v Těšíně v kostele sv. Trojice. Český nápis na jeho náhrobku uváděl, že toho dne zemřel slovatný a kunštovný mládenec Jan Reys, malíř, maje věku svého 47 let, a zde byl pochován.⁶⁶

Koncem 16. a počátkem 17. století pracovaly v Těšíně již dvě malířské dílny pro kostely celého knížectví, šlechtu a měšťanstvo. V té době působil v Těšíně malíř BARTOLOMĚJ BUHL, který byl r. 1616 již nebožtíkem. Když se

Koncem 16. a počátkem 17. století pracovaly v Těšíně již dvě malířské dílny pro kostely celého knížectví, šlechtu a měšťanstvo. V té době působil v Těšíně malíř BARTOLOMĚJ BUHL, který byl r. 1616 již nebožtíkem. Když se

62) Registra purkrechtní zámková města Tě-
šina, sign. 6, fol. 95, AP Cieszyn.

64) Urbariální komise slezská v Opavě, listina č. 174, SOA Opava.

65) O triptychu v Bystřici viz Průzkum umělecko-historických památek v okresech biloveckém, českořížněm a frenštátském, Slezský sborník, Opava 1954, s. 253. Též W. Iwanek 1. c. s. 58—59. Zápis o přenesení oltáře

66) Celý nápis epitafu s citací žalmů otiskl J. E. Tagliaferro, Nápisý z Těšínska, Věstník Matice Opavské III/1893, s. 47.

68) Urbaniální komise slezská v Opavě, listina č. 194.

V letech 1600 až 1620, kdy zemřel, byl měšťanským malířem v Těšíně VÁCLAV KALUS, rodem z Bytomě ve Slezsku. V českém testamentu, sepsaném v Těšíně 25. května 1620 za přítomnosti jeho bratra Matyáše Kalusa z Bytomě, sekretáře knížecí kanceláře v Těšíně, Matyše Reysa, primátora města a Václava Branného, otčima Kateřiny, manželky své, oznámil, že má na zámku Těšíně spravedlivého dluhu od malování podle partikulárních poznamenání, vlastnoručně jím psaných, 161 tolarů 11 grošů, paní Mandalena Návojevna dlužila mu od praporce a erbů, které jí maloval k pohřbu jejího otce, 14 tolarů, dále řemenář Martin Berger mu dlužil 5 tolarů od učení jeho syna Eliáše umění malířskému. Sám dlužil podle zápisu bratru Matyáši Kalusovi 33 tolarů, které mu měly být uhrazeny za malbu erbů vývodu J. M. knížete, malovaného knížeti pro hraběte z Hohenembu, kteroužto práci si šacoval za 31 tolarů. Měly být zaplaceny Matyáši Kalusovi, u něhož byl malovaný vývod uložen. Kdyby se placení protáhlo, měl být dluh 33 tolarů zaplacen z peněz povinných Václavu Kalusovi za malování ze zámku. Zbytek peněz spolu s těmi 31 tolary měly být vydány jeho ženě Kateřině, již poručil též svůj dědický podíl po rodičích v Bytomě.⁷⁰

Bratr jeho Matyáš Kalus byl už r. 1594 písařem na zámku v Těšíně, r. 1613 byl dvorním sekretářem knížete, r. 1624 měl již predikát „z Bytomě“ a byl psán slovuťný. Po r. 1626 již nežil.

V druhé třetině 17. století byl v Těšíně usedlý malíř ADAM SCHOLTZ, který si koupil r. 1641 dům v Těšíně za 150 tolarů ve Spítální ulici od hodináře Jiříka Seydlmanna. Je patrně totožný s malířem Adamem, doloženým v matrikách těšínských již v letech 1633—1638. V r. 1660 maloval epitafní obraz, představující rodinu, klečící pod křížem, uchovaný v Pielgrzymowicach na Pštínsku, signovaný „Adam Scholtz pinxit“.⁷³

V šedesátých a sedesátých letech 17. století působil v Těšíně malíř ADAM DELONG, narozený v Těšíně, usdlý později jako malíř obrazů v Příboře. Byl synem těšínského měšťana a tkalce Tomáše Delonga. Malířství se vyučil v Těšíně a tovaryšil pak v Mor. Ostravě u malíře Jiříka Milockého, později pracoval v Opavě. V r. 1659 se oženil 7. září v Opavě s Evou, pozůstalou dcerou Blažeje Fialy, kováře v Mor. Ostravě. Svědky sňatku mu byli přední opavští měšťané Václav Macák a Jakub Gebel. V r. 1665 se přestěhoval s rodinou a usadil se v městě Příboře na hukvaldském panství, kde nebylo malíře. Pracoval tam jako malíř do počátku osmdesátých let 17. stol., kdy zemřel. Více o něm viz u Příbora.

70) Registra purkrechtní zámková města Těšína, sign. 6, fol. 152.

71) W. Krause 1. c. I s. 190, W. Iwanek 1. c., s. 51.

73) W. Krause 1. c. I s. 210 datuje obraz kol r. 1600 podle H. Lutsche, Verzeichniss der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien, tom IV der Reg. Bezirk Oppeln, Vratislav 1894, s. 439—440. W. Iwanek 1. c., s. 42, 60.

1001; 3; 100 110; 17; 10000 1; 3; 3; 12; 33;

Z doby jeho pobytu v Těšíně před jeho odchodem do Příbora známe zatím jediný jeho oltářní obraz, malovaný jím pro hlavní oltář sv. Vavřince v Kostelci, umístěný dnes ve farním kostele sv. Vavřince v Těrlicku na Karvinsku. Představuje stojícího světce, držícího v rukou symboly své mučednické smrti. Obraz je dole signován „A. Delong fecit 1659“ a doplněn po obvodu českým dedikačním nápisem, že jej věnovala r. 1659 kostelní Judita Delongová z Těšína, patrně matka nebo sestra malíře Delonga. Obraz světce, zcela plošně malovaný prokazuje, že Delong ještě pracoval zcela v tradici pozdněrenesanční malby.⁷⁴

Další práce Delongova, provedená jím nepochybně ještě z Těšína, podnes dochovaná, je malířská výzdoba dřevěného hlavního oltáře kostela sv. Petra a Pavla v Lichnově u Frenštátu p. Radhoštěm. Oltář postavil r. 1655 a řezbou ozdobil opavský truhlář a řezbář LORENC LINKE, malbou jej zkrášlil (exornavit) malíř Adam Delong z Těšína. Jména obou se jmény faráře a představených obce jsou uvedena v dlouhém českém nápisu na zádi oltáře, Laurentius Linke, arcularius Oppavienensis a Adam Delong, pictor Tessinensis, a připojen letopočet pořízení oltáře 1665.⁷⁵

Zjištění možnosti lepšího malířského uplatnění na rozlehlém hukvaldském panství olomouckého biskupství pohnuly patrně Delonga toho roku k přestěhování do Příbora.

FRÝDEK

Město Frýdek, ležící v těšínském knížectví na hranicích s Moravou proti městu Místku, bylo v 16. a počátkem 17. století vedle Těšína nejvýznamnějším tržním centrem knížectví na cestě z Moravy do Těšína a Krakova. Už v polovině 16. stol. byl ve městě, kromě jiných uměleckých řemeslníků, také usedlý malíř, jehož jméno zatím neznáme. V roce 1557 byl již nebožtíkem. Toho roku byly vydány jeho ženě Žofii maněnce z nebožtíkova domu 2 zlaté. Vdovu si vzal za ženu Florián Legát, po jehož smrti 1562 vznikl spor o placení nebožtíkových dluhů.⁷⁶

V r. 1576 je ve městě doložen měšťan VÁCLAV malíř. Když v sedmdesátých letech po prodeji města a frýdeckého panství knížetem těšínským Václavem byla ve městě zahájena protireformace, zesílená ještě po koupi panství olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským r. 1581, odešel Václav malíř s dvěma měšťany z Frýdku a bouřili obec proti vrchnosti, olomouckému biskupovi Pavlovskému. Utekli se k těšínské kněžně Kateřině Sidonii, která napsala v té věci 16. března 1583 biskupovi, že frýdecký fojt, dosazený biskupskou vrchností, je vypověděl z města a poručil jim, aby prodali své domy. Později se Václav malíř vrátil, neboť r. 1594 byl purkmistrem města.⁷⁷

O dalším malíři, usedlém ve Frýdku, který tu měl městský dům a malířskou dílnu, máme zprávy až ze šedesátých let 17. století po skončení zhoubné třicetileté války. Byl jím malíř KRYŠTOF PALM, který však byl v roce 1675 již nebožtíkem, nezemřel však ve Frýdku. Jeho vdova, rozená Očkovna, zřídila toho roku mešní kostelní fundaci. Uložila u obce 300 tolarů, z nichž měl dostávat frýdecký farář roční úrok 18 tolarů, měl však z nich dávat stanovený podíl školnímu rektoru a kantorovi.⁷⁸

Z malířských prací Palmových máme zatím doloženou jen jím provedenou malířskou výzdobu průčelí městské radnice v Těšíně, kterou provedl podle kontraktu, uzavřeného 9. srpna 1661 s městskou radou v Těšíně. Průčelí

renovované radnice měl ozdobit následovně: Královskou korunu P. Marie, umístěnou ve středním poli I. patra průčelí a svatozář Jezulátka, jí držného, měl silně pozlatit dobovým zlatem. V prvním poli bokem oken měl namalovat postavu sv. Václava, v druhém poli velký císařský znak s dvouhlavým orlem v zeleném vavřínovém věnci, držný dvěma muži v brnění a ve čtvrtém poli znak knížectví těšínského na též způsob. Pod okny pak znak města Těšína, opět ve vavřínovém věnci, nad okny namalovat dobrými trvanlivými barvami alegorické figury Víry, Naděje, Lásky, Spravedlnosti a Moudrosti, a umístit zde latinský nápis téhož znění jako na staroměstské radnici v Praze: Haec domus odit, amat, punit, conservat, honorat: Nequitiam, pacem, crimina, jura, probos. Také tabuli hodin měl znovu malovat a pozlatit ručičky. Za tyto práce dostal 50 říšských tolarů kromě stravy, bytu a kvartu vína denně do skončení práce.⁷⁹

Koncem šedesátých let 17. stol., kdy byly opět obnovovány kostely ve městech i na venkově po zkázách třicetileté války a vybavovány novými oltáři a kostelními obrazy, usadil se ve Frýdku druhý malíř TOMÁŠ FASSULKOWICZ, rodem z království Polského, jak je výslovně uvedeno ve farní matrice frýdecké fary při jeho sňatku 29. září 1671, kdy se tu oženil se Zuzanou, vdovou po frýdeckém měšťanu Jiřím Halšovi. V r. 1672 křtili dceru Hedviku, která však zemřela r. 1675, také další dvě děti zemřely brzy po narození v r. 1676 a 1677. Malíř Fassulkowicz sám zemřel ve Frýdku již 1. prosince 1678, věk není uveden.⁸⁰

V téže době se připomíná ve Frýdku malíř JAN KAYSER, který pracoval r. 1674 jako svobodný malířský tovaryš z Frýdku v Horní Dlouhé Loučce u Uničova, statku patřícímu řádu německých rytířů v Bruntále, ve zdejší panské dvoře po 7 týdnů v „Iusthausu“ na jeho malířské výzdobě. Pro otěhotnění dívky ze vsi Stránské, sloužící ve dvoře, byl 24. dubna 1675 uvězněn na příkaz vrchnostenského hejtmána na hradě Sovinci v městském vězení v Brunzeji (Rýžovišti). Dne 8. května 1675 byl z vězení propuštěn, když se za něj zaručili brunzejský poštovní mistr Tollich a dva stolaři Jiří a Adam Reimerové, kteří s ním patrně pracovali. Kayser prováděl malířskou práci v Dlouhé Loučce snad z pověření malířského mistra v Sovinci nebo v Bruntále, u něhož v té době právě pracoval. V protokolu je však uveden pouze jako malíř z Frýdku. Zápis potvrzuje současně, že rozlehlý barokní zámek v Dolní Dlouhé Loučce, postavený údajně v druhé polovině 17. století, nebyl ještě r. 1675 postaven.⁸¹

V r. 1678 se přiznal k vdově po frýdeckém malíři Kryštofu Palmovi malířský tovaryš KRISTIÁN MILOCKÝ, syn zemřelého moravsko-ostravského měšťanského malíře Jiříka Milockého. Podle svatební smlouvy, uzavřené 10. srpna 1678 vdovou Kateřinou Palmovou s mláďencem, slovním panem Kristiánem Milockým, synem nebožtíka Jiříka Milockého, měšťana a malíře v Mor. Ostravě, vymínila si 300 zlatých na domě po nebožtíku Palmovi, pásy stříbrné, šaty chodící aj.⁸²

Kristián Milocký se narodil v Mor. Ostravě asi r. 1652 z druhého manželství otce. Po brzké smrti otce dal jej otcím r. 1661 na učení malířství do Kroměříže k tamnímu malíři Jiříku Černochovi, rodem z Mor. Ostravy, který se vyučil malířství u jeho otce Jiříka Milockého. Za vyučení malířství zaplatil otcím Černochovi 25 zlatých. Později pracoval Kristián Milocký jako tovaryš ve Frýdku v dílně malíře Palma a po jeho smrti r. 1674 se po čtyřech letech oženil s Palmovou vdovou Kateřinou. Sňatkem získal městský dům ve Frýdku s malířskou dílnou a měšťanství. Po brzké smrti manželky r. 1682 se Milocký oženil se Zuzanou a r. 1697 potětí s Annou Radlinskou. Byl předním měšťanem a častým purkmistrem města Frýdku. Zemřel 9. dubna 1722 ve věku 70 let a byl pochován ve farním kostele frýdeckém u oltáře P. Marie. Jeho vdova Anna zemřela r. 1749.

Jako žák dobrého kroměřížského malíře, zkušeného biskupského kopisty obrazů cizích mistrů Jiřího Černocho, byl Milocký nepochybně též dobrým malířem portrétů měšťanů a šlechticů, maloval též oltářní obrazy aj., žádné jeho obrazy však zatím ne-

74) Mat. sňatků kostela P. Marie v Opavě, tom I s. 267. Obraz sv. Vavřince v Těrlicku zjistil, podrobně popsal a reprodukoval L. Mičák, Další zjištění v moravské malbě 17.—19. století, Sborník památkové péče Sm. kraje, Ostrava sv. 4/1975, s. 244—245. Viz též B. Indra, Ještě přiborští malíři Schaffer, Delong ec. VSONJ sv. 32/1982 s. 67. P. Toman, Nový slovník československých výtvarných umělců sv. II/1950, s. 48 uvádí Delonga podle Wolného mylně pod jménem „de Long“, a po něm i další literatura.

75) Celý nápis na oltáři a rok 1661 uvádí inventář kostela v Lichnově, sepsaný r. 1804, uložený v ACO sign. 8298, SOA Opava, a po-

dle inventáře též G. Wolný, KT Ol. tom III s. 51. Při průzkumu umělecko-historických památek v okrese frenštátském (viz Slezský sborník 1954, s. 259) zjištěn letopočet 1665, jméno opavského truhláře a řezbáře oltáře Linkeho čteno však mylně Liner.

76) Kniha sirotčí a poručenství města Frýdku, zal. 1542, fol. 47, 166, OA Frýdek-Místek.

77) Tamtéž, fol. 235, 332. Volná korespondence biskupa Stanislava Pavlovského, tom 1583—1586, fol. 58, 66, AA Kroměříž, SOA Opava.

78) Purkrechtní kniha města Frýdku. zal. 1676, fol. 1 n, OA Frýdek-Místek.

79) A. Kaufmann, Gedenkbuch für die Stadt Teschen, tom II, s. 198—201, rkp. z r. 1840 v SOA Opava. Viz též A. Peter, Geschichte der Stadt Teschen, Těšín 1888, s. 61, a V. Vojtíšek, Radnice staroměstská v Praze, Praha 1923, s. 68. W. Iwanek 1. c. s. 57 uvádí mylně rok 1667 z nepřesného otisku Kaufmannovy kroniky v těšínských novinách Silesia roč. 1927, č. 72 ze dne 7. března.

80) Mat. fary města Frýdku, tom I s. 66, 76,

178, 263, 268, 270. Nowy słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających, tom II/1975 písmena D—G, vydaný Instytutem Sztuki polské akademii nauk ve Varšavě, tohoto polského malíře nezná a neuvádí ho.

81) Protokol města Brunzeje 1674—1757, fol. 30, Archiv městečka Rýžoviště, OA Bruntál.

82) Kniha smluv svatebních města Frýdku, zal. 1677, fol. 51—55, OA Frýdek-Místek.

byly zjištěny. Jako jiní měšťanští malíři venkovských měst té doby prováděl také zla-
cení nových oltářů z černě mořeného dřeva, např. v letech 1702
až 1704 v kostele v Sedlišti, r. 1704 ve Štramberku aj.⁸³ Jako malíř obrazů
patří nepochybně již k měšťanským malířům raně barokního období.

FRYŠTÁT

Z ostatních měst české části Těšínska byl už v druhé polovině 16. a první polovině
17. století trvale usedlý měšťanský malíř také ve městě Fryštátu (nyní část města Kar-
viné), významném obchodním centru na obchodní cestě z Vratislavi a hornoslezských
měst přes Bohumín a Fryštát do Těšína a odtud na Slovensko do Uher nebo na Kra-
kov. V 16. století byl tu usedlý kotlář na měděném hamru, puškař, mečíř, zámečník,
dva skláři, tři zedníci mistři, dva stolaři-řezbáři aj. Ve městě byl značný počet Němců,
byly tu proto také dva kostely a dvě fary, moravská a německá s českými a německý-
mi kněžími. Tzv. Moravský kostel byl v letech 1610–1611 nově postaven.

V městských knihách je v r. 1560 zmínka o Hanzlovi, „malérčiném synu“, v lednu
1626 držela zahradu „Maléřovskou“ vdova Svobodova. Jméno měšťanského ma-
líře, který zahradu kdysi držel a tehdy již nežil, neznáme.

V knihách městských počtů je r. 1623 zápis o příjmu ročních tzv. šosovních peněz
též od lazebníka a od malíře 24 gr. V r. 1627 byl 11. července při sňatku dcery zem-
řelého fryštátského měšťana kromě městského faráře Bythnera a purkmistra města Spo-
nera přítomen jako svědek také malíř NIKLAS (tj. Mikuláš), zřejmě německé ná-
rodnosti.⁸⁴ Byl ve městě usedlý zřejmě ještě počátkem čtyřicátých let 17. stol. před
vpádem Švédů na Těšínsko a obsazení města Fryštátu. Podle rejstříku vydaných peněz
na kostelní potřeby a opravy bylo 9. dubna 1642 před velikonoce vydáno malíři od
malování paschálu 24 gr., r. 1643 zapláceno opět malíři od malování v kostele 30 gro-
šů.⁸⁵ Protože malíř není uveden jménem, šlo o domácího měšťanského malíře, usedlé-
ho ve městě, všeobecně známého.

SLEZSKÁ OSTRAVA

Na slezsko-ostravském panství s několika vesnicemi a hradem ve Slezské Ostra-
vě, patřícími od počátku 16. století panskému rodu Sedlnických z Choltic, provedl dr-
žitel panství Jan Sedlnický z Choltic, zemský hejtman těšínského knížectví v letech
1534–1537, částečnou přestavbu a úpravu starého hradu v pohodlnější a výstavnější
renesanční zámek. Stavitele, vlašského zednického mistra a kamení-
ka Matyše propustila Sedlnickému k stavbě zámku těšínská kněžna. V téže době
se objevuje ve Slezské Ostravě BERNARD maléř, jemuž Sedlnický pustil a odevzdal
r. 1536 dům Jakuba žida u mostu za 14 zlatých. Malíř Bernard je na tomto domě do-
ložen také r. 1537 a držel jej nepochybně i později. Prováděl u Sedlnického na zámku
malířskou výzdobu pokojů a jiné malířské práce.

Když v r. 1538 zedník Matys odešel bez propuštění od Sedlnického a usadil se
v Mor. Ostravě, vznikl z toho velký spor, urovaný až za rok zprostředkováním olo-
mouckého biskupa Stanislava Pavlovského, vrchnosti města Mor. Ostravy. Je pravdě-
podobné, že také Bernard maléř pracoval v Mor. Ostravě se souhlasem Sedl-
nického na obnově r. 1535 vyhořelého farního kostela sv. Václava při nové jeho vnitř-
ní renesanční výmalbě, objevené teprve v šedesátých letech 20. století při stavebně his-
torickém průzkumu tohoto kostela.⁸⁶

⁸³) Více o něm, jeho učení u malíře Čer-
nocha v Kroměříži, jeho rodině, malířských
pracích s uvedením archivních pramenů viz
B. Indra, Ostravští malíři 1. c. sborník Ost-
rava 10/1979, s. 393–394 a sborník Ostrava
11/1981, s. 413.

⁸⁴) Kniha kupů a smluv města Fryštátu, zal.
1540, fol. 104, 140, 143, OA Karviná. Malíř
je v německém zápise r. 1627 uveden jako
„Herr Niklas, Mahler und Strassenbereuter“
měl tedy též funkci městského dohlázele na

opravu a údržbu silnice do města a z města.

⁸⁵) Registra počtů města Fryštátu 1539–1621,
fol. 104, za léta 1621–23, a 1641–1652, fol. 52,
55, 67, OA Karviná.

⁸⁶) O kupu domu Bernardem maléřem ve
Slezské Ostravě a stavbě zámku zedníkem
Matysem více v registrech gruntovních Slez-
ské Ostravy, sign. G 717, fol. 10–11, 82. Viz
k tomu též B. Indra, Ostravští malíři, 1. c.
sborník Ostrava 10/1979, s. 387.

BOHUMÍN

Závěrem dlužno uvést, že také z města Bohumína, které držel s panstvím od tři-
cátých let 16. století krnovský kníže Jiří z Hohenzollern, markrabě braniborský, pochá-
zel dobrý renesanční malíř JIŘÍ ŠOLC, usedlý v poslední čtvrtině 16. století v Brně.
Byl synem knížecího purkrabího na Bohumíně Melichara Scholze, který z knížecí příz-
ně získal ve třicátých a čtyřicátých letech 16. století v Bohumíně nemovitosti a znač-
ný majetek.⁸⁷

Mladý Šolc se vzdělával v umění malířském nepochybně ve Vratislavi. Do Brna při-
šel v r. 1581 nebo krátce předtím, neboť již v tom roce byl přijat za měšťana a koupil
si tu městský dům. V r. 1583 patřily mu též vinohrady na Kloboucku u Brna a v Bra-
nišovicích u Mor. Krumlova. Jako horlivý katolík byl oblíbencem olomouckého biskupa
Stanislava Pavlovského. Stal se brzy členem městské rady a obchodem a čtyřmi sňat-
ky značně zbohatl. V r. 1596 byl císařským majestátem, daným v Praze 26. srpna po-
výšen do šlechtického stavu, obdařen znakem a predikátem „z Bohumína“.⁸⁸

V r. 1608 koupil velký městský dům v Běhounské ulici v Brně a žil v něm v oká-
zalé nádeře. Jeho bohatství dokládá český testament, sepsaný jím 5. května 1609,
v němž kromě nemovitého majetku se popisují tři velké zlaté řetězy, tucty stříbrných
mís, příborů, klenoty aj. Zanechal vdovu a dceru. Byl pochován jako přední měšťan
v kostele sv. Jakuba v Brně. O jeho malířském díle však mnoho nevíme.⁸⁹

O malířích a malířských dílnách 16. a 17. století ve městech polské části býv. tě-
šínského knížectví chybí literatura, archivní materiály měst Skočova, Strumeně, Bilska,
far a panství této a sousedních polských oblastí nebyly dosud prozkoumány. I když
se v té době na celém Těšínsku v malbě oltářů, kostelních obrazů, epitafů a p. výraz-
ně uplatňovali měšťanští malíři z Těšína, nelze pochybovat o činnosti místních měst-
ských malířských dílen také ve městě Bilsku a Skočově. W. Iwanek ve slovníku ma-
lířů, pracujících na Těšínsku, uvádí z archivních materiálů těšínské komory pouze ma-
líře Simona Lojka ve Skočově, jemuž těšínský kníže Adam Václav dal
r. 1604 dům ve Skočově se zahradou, ležící při cestě do vsi Semoradu.⁹⁰ Další zprávy
o něm a ostatních renesančních a pozdněrenesančních malířích oblasti budou při ar-
chivním průzkumu ještě zjištěny.

MALÍŘI VE SKLÁRNÁCH

Na hukvaldském panství, patřícím olomouckému biskupství, pracovali malíři skla
již v první čtvrtině 17. století ve staré skelné huti pod hradem, později ve skelné huti
v Kunčicích pod Ondřejníkem. Zdobili malbou figurální i ornamentální, vítacími hesly
a nápisy, znakem a iniciálami objednatelů ap. skleněné poháry a číše, v 17. století též
průhledné čtyř- a šestiboké skleněné okenní tabulky pro zasazení do oken městských
a klášterních kostelů, zámeckých sálů, radnic aj.

Ve skelné huti hukvaldského panství, ležící pod hukvaldským hradem
(ve Sklenově), zaniklé za třicetileté války, pracoval do jejího zániku malíř STA-
NISLAV SKŘIDLOVSKÝ, člen zchudlé hornoslezské vladýcké rodiny Skřidlovských ze
Skřidlovic. Tuto skelnou huť vedl ještě r. 1623 mistr Michal Šváb. Pracovali v ní též
dva sklářští tovaryši Balcar Rudolf a jeho bratr Eliáš. Za neklidných a násilnických
válečných let 1621–1623 kradli oba tovaryši koně a prodávali je sedlákům na Hranic-
ku a Lipnicku. Eliáš sklář byl na jaře 1623 chycen a po výsledku na útrpném právu
města Lipníka n. B. byl 18. června jako zloděj koní a vrah popraven.⁹¹ Po zániku huk-

⁸⁷) Viz listiny markraběte Jiřího Krnovské-
ho z 20. 7. 1533 o darovaných pozemcích
v Bohumíně Melicharu Scholzovi, purkrabímu
bohuminckému, a listinu vydanou témuž r.
1544 těšínským knížetem Václavem. E. Němec,
Listinář Těšínska 1527–1550, Český Těšín
1966, č. 477 a 499.

⁸⁸) A. Doerr, Der Adel der böhmischen Kron-
länder, Praha 1900, s. 6 podle Saalbuchu tom
XII A, fol. 547.

⁸⁹) Život a malířské dílo Jiřího Šolce v Br-
ně popisuje K. Šmrha, Brněnští malíři z ob-
dobí kolem r. 1600, sborník Brno v minulosti
a dnes, sv. II/1960, s. 197–199.

⁹⁰) W. Iwanek 1. c., s. 54.

⁹¹) Kniha výpovědí na útrpném právu mē-
sta Lipníka fol. 53. Archiv města Lipníka n. B.,
sign. 7. Viz též B. Indra, Skelná huť pod
Hukvaldy r. 1623, Naše Valašsko IX/1946,
s. 191–192.

227

Neysser František z Nového Jičína, malíř v Hranicích
 Neysser Václav z Nového Jičína, malíř pracující a zeměděle v Olomouci
 Niklas, malíř ve Fryštátě
 Nykolín Jiří, malíř ve Skalici na Slovensku
 olomoucký malíř portrétů, pracující na Hukvaldech
 olomoucký malíř, pracující na výmalbě zámeckých pokojů v Kroměříži
 olomoucký „rezáč, co dřevěné obrazy vyrývá“
 olomoucký řezbář křídlového oltáře s reliéf. obrazy a sochami pro Lipník n. B.
 Ornyš Matouš z Lintperka, zemský měřič král. Českého v Praze
 Palm Kryštof, malíř ve Frýdku, pracující v Těšíně
 Pavel, malíř v Kroměříži
 Pavel, vlámský zednický mistr v Lipníku n. Bečvou
 Plevečka Jiřík, malíř v Lipníku n. B.
 Podolský Matěj Sabin, řezáč štoků bratrské tiskárny v Kralicích, později malíř a radní písař v Drahotuších
 Podolský Šimon z Podolí, rodem z Drahotuše, zemský měřič král. Českého v Praze
 Rahn Matěj, malíř ve Fulneku
 Reyman Pavel, zámečník v Lipníku n. B.
 Reyman Václav, malíř v Lipníku n. B.
 Reys Václav, Pavel a Jan, malíři v Těšíně
 Ridel Pavel, malíř ve Fulneku
 Rudolf Balcar a Eliáš, bratři, skláščí tovaryši v skelné huti pod Hukvaldy
 Seydelman Jiří, hodinář v Těšíně
 Schertel Andreas, řezbář obrazů v Olomouci
 Scholtz Adam, malíř v Těšíně
 Schürer Dominik z Waldheimu, hutmistr skelné huti v Kunčicích pod Ondřejníkem
 Skřidlovský Stanislav, malíř skelné huti pod Hukvaldy, později malíř v Mniši
 Svoboda Václav, malíř v Lipníku n. B., pracující na zámku v Bytči na Slovensku
 Šolc Jiří z Bohumína, malíř v Brně
 Štefan malíř v Těšíně
 Šturm Kristián, zámecký pak městský malíř ve Fulneku, zeměděle v Holešově
 Šturm Kristián mladší z Fulneku, vrbnovský hraběcí malíř, zeměděle v Praze
 Šulc Gotfrýd, malíř v Hranicích
 Šváb Michal, mistr skelné huti pod Hukvaldy
 Třebochovský Tomáš z Lipníka n. B., dvorní malíř Petra Voka z Rožmberka na Třeboni aj.
 Václav, malíř ve Frýdku
 Volný Jiří František z Ratiboře, malíř ve Valaš. Meziříčí a v Lipníku n. B.
 Walter Jakub, malíř ve Vratislavi

Andělská Hora (s. Světlé Hory)
 o. Bruntál, malování skla ve sklárně
 Bystřice, o. Frýdek-Místek, farní kostel malovaný triptych s Kalvárií
 Bytča na Slovensku, zámek malování Thurzovských erbů
 Cieszyn (Polsko)
 radnice: figurální a znaková malba průčelí
 zámek: malířské práce pro knížete
 malovaný erbovní vývod pro knížete
 kostel: malovaný epitaf
 městské muzeum: obraz Poslední večeře
 Páně malovaný epitaf Bludovských
 Dlouhá Loučka, o. Olomouc
 výmalba „Lusthausu“ řádu německých rytířů v Dolní Dlouhé Loučce
 Drahotuše, o. Přerov, farní kostel nový táflováný strop a jeho výmalba
 nová vyřezávaná kazatelnice a svícen
 Dřevohostice, o. Přerov
 malovaný táflováný strop bratrského sboru
 Frýdek, nová skelná huť
 Fulnek, o. Nový Jičín, zámek:
 fresková figurální malba sálu
 hraběcí kabinet kontrfektů
 kapucínský klášter: stavba, výmalba
 arkádové chodby
 Hradec nad Moravicí, o. Opava,
 zámek: fresková malba sálu
 Hranice, o. Přerov, starý farní kostel:
 dřevěná gotická socha P. Marie
 epitafní obraz Šmerhovských z Lidkovic
 obrazy sv. Josefa a Anny v bočních kaplích
 předměstský kostel sv. Sebestiána, dříve
 bratrský sbor: nový dřevěný vyřezávaný
 oltář s 2 sochami; nový oltářní obraz
 sv. Sebestiána
 radnice: portrét kard. Dietrichštejna,
 držícího privilegium města; předměstský
 dům se sgrafitovou výzdobou
 Hukvaldy (s. Sklenova), o. Frýdek-Místek
 skelná huť pod hradem
 Krásno (s. Val. Meziříčí), o. Vsetín
 malovaná archa ve farním kostele
 Kunčice pod Ondřejníkem,
 o. Frýdek-Místek
 malování skla ve sklárně
 Lichnov, o. Nový Jičín, farní kostel:
 nový dřevěný malovaný oltář
 Lipník n. Bečvou, o. Přerov
 nová radnice: stavba a výmalba erbů na
 štítě a průčelí
 dřevěný vyřezávaný kyrysar na městský-
 pranýř
 farní kostel: nový křídlový oltář s reliéf-
 ními obrazy
 nová vyřezávaná a malovaná kazatelnice
 malba nástěnných tapet v kostele
 nový hřbitov na předměstí: stavba ohradní
 zdi a malba erbů na vstupní bráně
 zlácení bání radnice, kostela a fary
 Mor. Ostrava, farní kostel sv. Václava
 fresková výmalba a malba erbů na kůru
 oltářní obrazy Ukřižovaný a sv. Cecilie

Nový Jičín, farní kostel:
 nová vyřezávaná a malovaná kazatelnice
 malba cechovního praporce
 Pielgrzymowice (Polsko), farní kostel
 epitafní obraz
 Příbor, o. Nový Jičín, farní kostel:
 obrazy sv. Josefa a Maří Magdaleny
 v boční kapli
 Sedliště, o. Frýdek-Místek, farní kostel:
 zlácení nového dřevěného oltáře
 sv. Vavřince
 Slezská Ostrava (s. Ostravy)
 renesanční přestavba zámku

Suchbát n. Odrou, o. Nový Jičín,
 farní kostel: zlácení věžní bání
 Štramberk, o. Nový Jičín, farní kostel:
 zlácení nového dřevěného oltáře
 Těrlícko, o. Karviná, farní kostel:
 oltářní obraz sv. Vavřince
 Uherské Hradiště
 malba klenutí v klášteře
 Valašské Meziříčí, o. Vsetín,
 farní kostel:
 malba nového táflováného stropu, oltáře
 a epitafů
 nový dřevěný oltář, přivezený z Olomouce
 předměstský kostel sv. Trojice: malba archy

*Die Malerwerkstätten und Maler in den Städten Nordostmährens und dem Teschener
 Schlesien vom 16. Jh. bis in die 80er Jahre des 17. Jh.*

Zusammenfassung

Wir wissen nicht viel über die Malerwerkstätten in Mähren und dem böhmischen Teil Schlesiens des 16. und 17. Jh. Malerdenkmäler blieben wenig erhalten sie sind verstreut und nicht erforscht. Es kam auch bisher zu keiner archiva len Forschung. Der Autor stieß bei der Erforschung von Stadt-, Herrschafts-, Kloster- und Pfarrarchiven u.ä. in Nordmähren und Schlesien auf eine Menge wertvoller Informationen über Arbeiten heimischer Maler sowie Malerwerkstätten. Wegen des enormen Umfangs des Quellenmaterials geht der Artikel nur auf Malerwerkstätten und Maler ein, die im 16. und 17. Jh. in den Städten Nordostmährens, in Přerov, Lipník a. d. Bečva, Drahotuše, Hranice, Nový Jičín, Valašské Meziříčí, Fulnek, Příbor und in der Teschener Region in Frýdek, Těšín, Fryštát, Schlesisch Ostrau, Skočov sowie in den Glashütten der Hukwalder Herrschaft in Sklenov an der Hukwalder Burg und in Kunčice am Ondřejník gearbeitet hatten. Über jeden Maler gibt e genaue biographische Angaben. erhalten und nicht erhalten gebliebene Arbeiten, Lehr-, Arbeits- und Verwandtschaftsverhältnisse der Werkstätten usw. Das anschließende alphabetische Register der Maler, Schnitzer und anderer künstlerischer Handwerker sowie das Ortsregister der Städte und Objekte, um die es in der Studie geht, ermöglichen eine schnell-

le Orientierung über die Leistung der Arbeit. Die Bildbeilage bringt Beispiele der Malerarbeiten aus Bereichen, in die Jahre 1588, 1639, 1658 und 1679 eingeordnet. Über die Malerwerkstätten und Maler Nordwestmährens und Schlesiens dieser Zeitspanne schreibt der Autor im zweiten Artikel. Die Teilergebnisse der Forschung über die Maler in Troppau, Jägerndorf und Olmütz ließ der Autor bereits in dieser Zeitschrift im Jahre 1980 sowie 1981 und in der Zeitschrift Umění 1983 abdrucken. Um ein Gesamtbild über die Malerwerkstätten in den Städten der südlichen Hälfte Mährens, über die hier tätig gewesen Maler und ihre Arbeit zu bekommen, ist es unumgänglich auch hier eine systematische Archivforschung durchzuführen. Einige Berichte und Belege über die Maler und ihre Arbeit in den Städten Südostmährens in Kroměříž, Holešov, Vizovice, Uher. Brod, Uher. Hradiště, Strážnice und in Skalici (Slowakei), die in den Archiven Nordostmährens bearbeitet wurden, bringt der Autor in Bemerkung 4 dieses Artikels. Die Ergebnisse der archiva len Forschung ermöglichen die genaue Festlegung der kunsthistorischen Untersuchung von erhalten gebliebenen malerischen Denkmälern sowie der gesamten glaubwürdigen Auswertung der Entwicklung der mährischen und schlesischen Malerei des 16. und 17. Jh.